

Александрова М.М., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів і кредиту
Малафєєв А.Д., студ., 2 курс, гр. ФБС-3, ФБСО
Державний університет «Житомирська політехніка»

СУЧАСНИЙ СТАН ЯКОСТІ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Однією з головних характеристик рівня суспільного розвитку країн сучасним міжнародним співтовариством визнано якість життя. Поступово відходять у минуле орієнтири на економічні результати та досягнення науково-технічного прогресу без врахування пріоритетності розвитку людини. Для України, яка декларує себе як демократична соціальна держава, особливої актуальності набуває забезпечення гідної якості життя населення, у тому числі на рівні кожного окремого регіону.

Особливої актуальності набувають питання змісту, складових, формування подальших шляхів покращення, вимірювання та оцінки якості життя, що дозволяє з'ясувати певні аспекти структурних перетворень в державі, оцінити сильні й слабкі сторони моделі життєдіяльності сучасного суспільства. Оцінка якості життя та формування напрямків її покращення дає можливість визначити шляхи й механізми переходу до політики покращення якості життя як стратегічної задачі, від якої залежить не лише майбутнє окремої країни, а й цивілізації в цілому.

Тому Україна, яка прагне належати до Європейської цивілізації, має за необхідним розробку нової сучасної соціально-економічної концепції свого сталого розвитку, маючи на меті забезпечення відповідного рівня якості життя за рахунок трансформації моделей соціальної політики, пошуку нових шляхів, напрямків, механізмів, інструментів соціально-економічного розвитку.

За роки суверенітету Україна офіційно взяла курс на формування соціально орієнтованої ринкової економіки, де питанням підвищення добробуту кожного громадянина приділяється значна увага. І хоча показники якості життя за останні роки коливаються, все ж можна простежити тенденцію до вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням відповідного рівня життя населення.

Для оцінки якості життя населення ми використовуємо показники соціальних стандартів та визначимо реальні можливості населення країни. А щоб підтвердити отримані нами результати, порівняємо якість життя в Україні з іншими державами. Важливим є питання доходу населення, що визначає додаткові можливості для добробуту. У структурі доходів населення найбільшу частку займає оплата праці, тому саме через неї держава може впливати на статки громадян. Щороку ми спостерігаємо зростання рівня прожиткового мінімуму та мінімальної зарплати. Кожен державний бюджет на наступний рік передбачає підвищення платоспроможності громадян через зростання різних соціальних гарантій та стандартів. Проте, головною проблемою залишається невисокі темпи зростання доходів громадян. Хоч і відбувається підвищення мінімальної заробітної плати понад 15%, однак реальна зарплата з врахуванням індексу споживчих цін зростає повільно.

Досвід іноземних країн показує, що високий рівень оплати праці є фундаментом для успішної соціальної політики держави. Це можна пояснити тим, що люди мають змогу забезпечити собі комфортне життя та не потребують додаткових виплат від держави. Заощадження населення спрямовуються на пенсійне страхування, операції на фінансовому ринку чи споживання. На жаль, в Україні невисокий рівень якості життя населення, що вимагає від держави додаткового контролю та підтримки.

Незважаючи на позитивну динаміку прожиткового мінімуму та рівня зарплати в Україні, співвідношення цих показників залишається невиправданим. Європейська соціальна хартія – міжнародний документ, яким встановлено окремі соціальні економічні права громадян країн, що підписали цей договір. Документ передбачає соціальну орієнтацію розвитку економіки кожної країни та фіксує високі матеріальні стандарти життя. Ратифікована ВРУ Європейська соціальна хартія була законом від 14.09.2006 р. Відповідно, уряди європейських країн пріоритетним завданням вважають соціальний розвиток громадян. Політика базується на принципі, що багатою країна не може бути, якщо населення бідне. Тобто підвищення доходів громадян є одночасно метою та інструментом для розвитку та збагачення економіки. Наприклад, мінімальна зарплата повинна становити не менше 2,5 прожиткового мінімуму. Сьогодні політика українського уряду ще не повністю відповідає вимогам Хартії.

З метою порівняння якості життя громадян в Україні та інших країнах світу заслуговують на увагу два світові рейтинги: QualityofLifeIndexforCountry 2019 та Індексу соціального розвитку, розробленого американською неурядовою організацією SocialProgressImperative за підтримки компанії «Делойт».

В рейтингу якості життя QualityofLifeIndexforCountry 2019 за показником індексу якості життя, згенерованому на сайті Numbeo, за результатами 2019 року Україна посіла 62 позицію.

У результаті використання цих показників ми маємо стандартизовані значення якості життя для порівняння та рейтингу. Оцінка включає в себе зазначені фактори, які по-різному впливають на кінцевий

результат. Формула пропонує такі якісні оцінки: «VeryLow», «Low», «Moderate», «High», «VeryHigh» (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика якості життя в Україні*

№ з/п	Показник якості життя	Україна
1	2	3
1	Купівельна спроможність	32,16 (VeryLow)
2	Індекс безпеки	51,59 (Moderate)
3	Індекс охорони здоров'я	50,75 (Moderate)
4	Індекс клімату	70,69 (High)
5	Індекс вартості життя	28,86 (VeryLow)
6	Відношення ціни нерухомості до доходу	14,57 (High)
7	Індекс часу дорожнього руху	37,58 (Moderate)
8	Індекс забруднення	66,17 (High)
9	Індекс якості життя	102,16 (Moderate)

*Складено на основі системи оцінювання рейтингу "QualityofLifeIndexforCountry2019"

Відповідно інформації, наведеної в табл. 1, спостерігаємо здебільшого низький та середній рівень показників якості життя, крім індексу клімату, індексу забруднення та відношення ціни нерухомості до доходу, рівень купівельної спроможності в Україні оцінюється як дуже низький.

Серед країн, які опинилися у рейтингу QualityofLifeIndexforCountry 2019 вище України були: Литва, яка зайняла 29-е місце, Латвія – 34-е, Польща – 35-е та Білорусь – 37-е.

За результатами глобального дослідження 2019 року Індексу соціального розвитку, розробленого американською неурядовою організацією SocialProgressImperative за підтримки компанії «Делойт» Україна опинилася на 80 сходинці у рейтингу серед 149 країн світу. Цей індекс визначає рейтинги країн на базі показників, що мають безпосередній вплив на якість життя людей.

Генеральний директор організації SocialProgressImperative Майкл Грін зазначив, що Україна має відносно стабільні показники в Індексі соціального прогресу, що наша держава демонструє достатньо високі результати в галузі освіти, однак, в інших галузях економіки протягом останніх років не відбувається суттєвого прогресу, особливо, на його думку, у питаннях екології та інклюзивності прогрес також був відносно слабким у порівнянні з іншими країнами з аналогічним достатком. Тобто, Україна має над чим ще багато працювати, щоб покращити рівень та якість життя своїх громадян.

Адаменко А.С., студ., IV курс, гр. ФБС-1, ФБСО
 Науковий керівник – д.е.н., проф. Виговська Н.Г.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ КОРПОРАЦІЇ: ПОВЕДІНКОВИЙ АСПЕКТ

Базисом фінансової системи будь-якої країни є фінанси корпорацій (підприємств). Їм відводиться ключове значення, оскільки саме фінанси корпорацій беруть участь у створенні суспільного продукту, національного багатства та національного доходу. Однак стрімкий розвиток національної та світової економіки, а також наявність ризиків і невизначеності, сприяє формуванню тенденцій, які призводять до виникнення принципово нових практичних і теоретичних проблем управління фінансами корпорацій, які неспроможна пояснити класична фінансова теорія. Дані аномалії можна вирішити в процесі дослідження поведінкових факторів впливу. Така потреба обумовлена відсутністю єдиного підходу до понятійного апарату поведінкових фінансів, поведінкових аспектів управління та мінливістю зовнішнього та внутрішнього середовища корпорації.

Вагомий внесок у дослідження впливу поведінкових факторів на управління корпорацією зробили відомі зарубіжні вчені, такі як: Д. Аріелі, Дж. Аккерлоф, Д. Канеман, Дж. Катона, Г. Саймон, Р. Сайєрт, Дж. Марч, А. Тверські, Р. Шиллер та ін.

Управління фінансами корпорацій в сучасних умовах варто розглядати відповідно до економічного (традиційного) та психологічного (поведінкового) підходу. За економічним підходом управління фінансами корпорацій – це процес акумулювання, розподілу і використання фінансових ресурсів між суб'єктами фінансової системи. Традиційний підхід включає в себе 3 сфери діяльності, пов'язані з фінансами корпорацій: сфера інвестування та формування капітального бюджету – передбачає розробку плану з розміщення довгострокових капітальних активів корпорації з метою максимізації доходу; сфера капітального фінансування – передбачає прийняття рішення щодо ефективності та оптимальності фінансування конкретних проектів за рахунок власних та залучених джерел, або ж їх поєднання; дивідендна політика та повернення капіталу – передбачає визначення напрямків використання нерозподіленого прибутку.

Однак в сучасних умовах ефективність діяльності в межах даних сфер значною мірою залежить від поведінкових факторів. Згідно з поведінковим підходом управління фінансами корпорацій – це діяльність індивіда не як раціонального суб'єкта, на якого не впливають психологічні фактори, а як такого, що діє нерационально під впливом поведінкових ефектів та евристик. Відмінності традиційного та поведінкового підходів до трактування управління фінансами корпорацій зображено на рис. 1.

Біхевіористичні (поведінкові) фінанси піддають сумніву положення теорій ефективності ринків та раціональних очікувань і акцентують увагу на обмеженості раціональності економічних суб'єктів. Ключовий вплив на управління корпорацією здійснює поведінкова теорія, згідно з якою діяльність корпорації розглядається з боку індивідуальної мотивації акціонерів (власників) та зацікавлених сторін. Вихідною умовою є те, що у корпорації існують диференційовані мотивації (зростання ринкової вартості компанії, підвищення фінансових статків власників), а не лише максимізація прибутку, що призводить до виникнення конфліктів інтересів. Такі мотивації можуть мати різне спрямування і тому необхідною умовою виступає наявність інфраструктури узгодження цілей, яка в рамках корпорації представлена внутрішньою інфраструктурою узгодження, а в зовнішньому середовищі – ринковою інфраструктурою.

Першим розглянув питання впливу поведінкових факторів на діяльність корпорації Г.Саймон у статті «Поведінкова модель раціонального вибору». За Г.Саймоном управління і прийняття рішення корпорацією здійснюється загальними зборами акціонерів (власників), а інтереси окремих акціонерів обумовлені особистими прагненнями та амбіціями, тому неможливо передбачити наслідки їх рішень.

Рис. 1. Підходи до управління фінансами корпорацій

Послідовники Г.Саймона, вчені Р. Сайерт та Дж. Марч, дослідили поведінковий аспект діяльності окремих фірм та є авторами праці «Поведінкова теорія фірми». Згідно з даною теорією фірма постійно діє в умовах «квазівирішення» конфліктів всередині організації, а їх джерелом є розподіл відповідальності і повноважень в структурних підрозділах підприємства. Кожна організація має соціальні механізми для вирішення конфліктів, а менеджер та управлінський персонал визначаються як ті, котрі не працюють в умовах визначеності та не мають досконалих знань.

В контексті розгляду даного питання доцільним є виокремлення поведінкових факторів впливу на процес управління фінансами корпорацій і поділ їх на 2 великі групи: емоційні та когнітивні (рис. 2.)

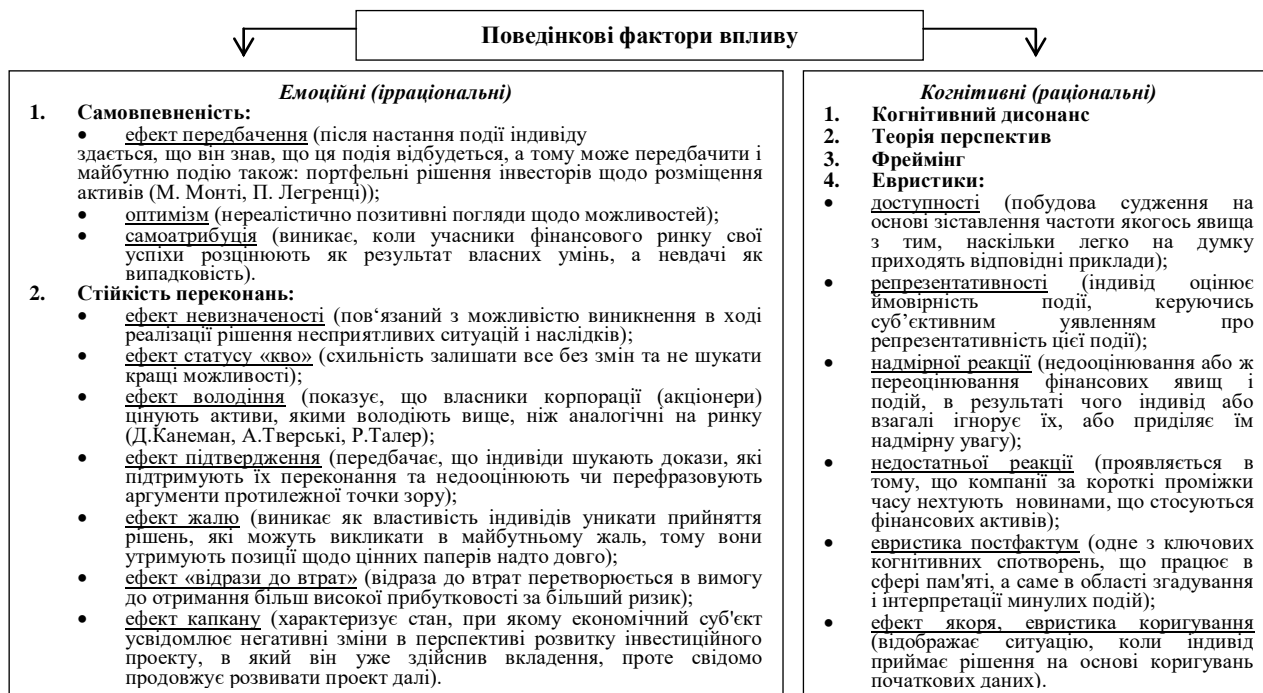

Рис. 2. Поведінкові фактори впливу на управління фінансами корпорацій

Поведінкові фактори емоційного впливу представлені ірраціональною складовою і перевага надається відчуттям індивіда (інстинкт, інтуїція, споглядання, імпульс), а фактори когнітивного впливу представлені принципами організації пізнавальних процесів та відмінностями в тому, як індивіди сприймають, усвідомлюють й організують свій досвід, оцінюють його та користуються ним.

До поведінкових факторів емоційного впливу доцільно віднести самовпевненість та стійкість переконань. Самовпевненість включає в себе оптимізм, ефект передбачення та самоатрибуцію і передбачає віру суб'єктів корпоративних відносин у достовірність власних інтуїтивних суджень. Самовпевненість – це перебільшення рівня власних знань та можливостей контролювати ситуацію.

Сутність стійкості переконань зводиться до того, що індивід уже сформував конкретну думку, яку він підтримує протягом тривалого часового періоду і в разі виникнення непередбачуваних ситуацій неохоче змінює її. На основі стійкості переконань сформована велика кількість ефектів: жалю, підтвердження, володіння, невизначеності і т.д.

У 1957 році американський психолог Л.Фестингер сформулював теорію «когнітивного дисонансу», сутність якої полягає в тому, що коли ситуація в реальному житті складається не так, як запланував індивід, то виникає певний дисонанс, тобто людина вступає в суперечність із самою собою, підлаштовуючи всі наявні результати і факти під себе, аніж змінюючи власну точку зору.

У 1979 році А.Тверські та Д.Канеман сформулювали теорію перспектив – альтернативну теорію прийняття рішення в умовах невизначеності. Головним постулатом даної теорії є те, що індивід більш чутливий до втрат, ніж до вигравів. Це означає, що для корпорацій уникнення збитків є важливішим, ніж отримання прибутку, а суб'єкти управління завжди обирають варіант, що має максимальний можливий рівень корисності. На основі положень теорії перспектив в управлінні фінансами корпорацій менеджери схильні до оцінки операцій за ризиковою складовою, а схильність до ризику індивіда змінюється залежно від того, чи знаходиться він у вигравному або програшному середовищі.

На основі теорії перспектив було сформовано так званий ефект фреймінгу, який передбачає, що індивід реагує на кожен вибір і рішення по-різному, в залежності від контексту (призма програшу або виграшу). Тобто, висновки інвесторів переважною мірою залежать від характеру висвітлення проблеми.

При використанні евристик індивіди часто приймають рішення, керуючись практичним правилом або власним досвідом. Акціонери застосовують евристику при прийнятті швидких рішень та в зв'язку з необхідністю оперувати великою кількістю даних. Формування висновків на основі евристики призводить до виникнення систематичних помилок.

Отже, в умовах невизначеності та ризику все більшого теоретичного і практичного значення набувають поведінкові фінанси. Вони охоплюють всі рівні фінансової системи держави, зокрема фінанси корпорацій. Акціонери (власники) та менеджери не завжди поведуть себе раціонально, що призводить до виникнення фінансових аномалій. Саме такі систематичні помилки і спонукають до подальшого дослідження поведінкових факторів впливу на управління корпорацією не лише з точки зору сфер її діяльності, а й організації системи управління персоналом з метою підвищення ступеню раціональності прийнятих рішень.

Білецька А.Ю., магістрант, I курс, гр. ФБСМ-4, ФБСО
 Науковий керівник – к.е.н., доц. Дячек С.М.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

СУЧАСНИЙ СТАН НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сучасний стан розвитку економіки України вимагає від підприємств підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції і послуг на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом, ініціативи і виконавчої дисципліни на кожному робочому місці. Від раціонального використання майна підприємства залежать усі техніко-економічні показники: випуск продукції, її собівартість, продуктивність праці, прибуток, рентабельність, фінансовий стан тощо. Сьогодні одним із найбільш актуальних завдань, що стоять перед сучасним підприємством, яке має в своєму розпорядженні складне дороге в обслуговуванні обладнання, є необхідність забезпечення його безпеки та одночасно економічної ефективної роботи. Тому значна увага має бути приділена стану активів вітчизняних підприємств і зокрема необоротних активів (рис. 1).

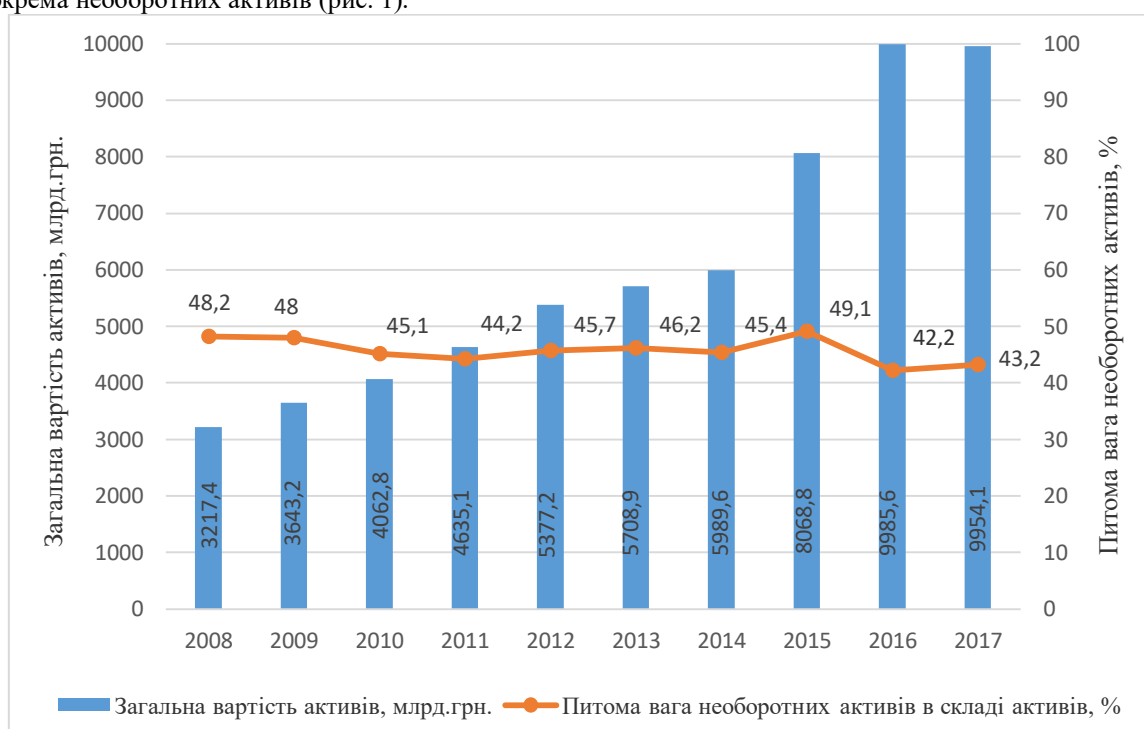

Рис. 1. Загальна вартість активів підприємств України у 2008-2017 рр.
 (сформовано на основі даних Державної служби статистики України)

За аналізований період бачимо, що обсяг активів підприємств України постійно зростає. Так, на кінець 2017 року загальний обсяг активів підприємств склав 9954,1 млрд. грн. За 10 років цей показник зріс у 3 рази. Тенденція зростання відслідковується як у обсягах необоротних активів, так і у обсягах оборотних активів. На ріст обсягів активів можуть впливати як позитивні, так і негативні фактори. До першої групи належить зростання кількості підприємств в економіці України, що пов'язано з необхідністю залучення додаткових господарських засобів. До другої групи факторів можна віднести неадаптованість України до ринкових умов господарювання і, як наслідок, наявність необґрунтованих розмірів запасів через неефективне управління ними, інфляційний вплив на економіку країни, що призводить до необхідності переоцінки основних засобів та матеріальних оборотних активів, зниження платоспроможності вітчизняних підприємств, що супроводжується зростанням такої складової оборотних активів як дебіторська заборгованість.

Найбільшу частину при формуванні необоротних активів будь-якого підприємства складають основні засоби. Саме вони забезпечують створення матеріально-технічної бази та сприяють реалізації управлінських потреб підприємства. На сьогодні в Україні склалася несприятлива ситуація щодо

забезпеченості та ефективності використання основних засобів. Насамперед, це пов'язано з високим ступенем зношеності виробничих засобів, що обумовлює нагальну потребу у заміні та модернізації наявного парку засобів виробництва (рис. 2).

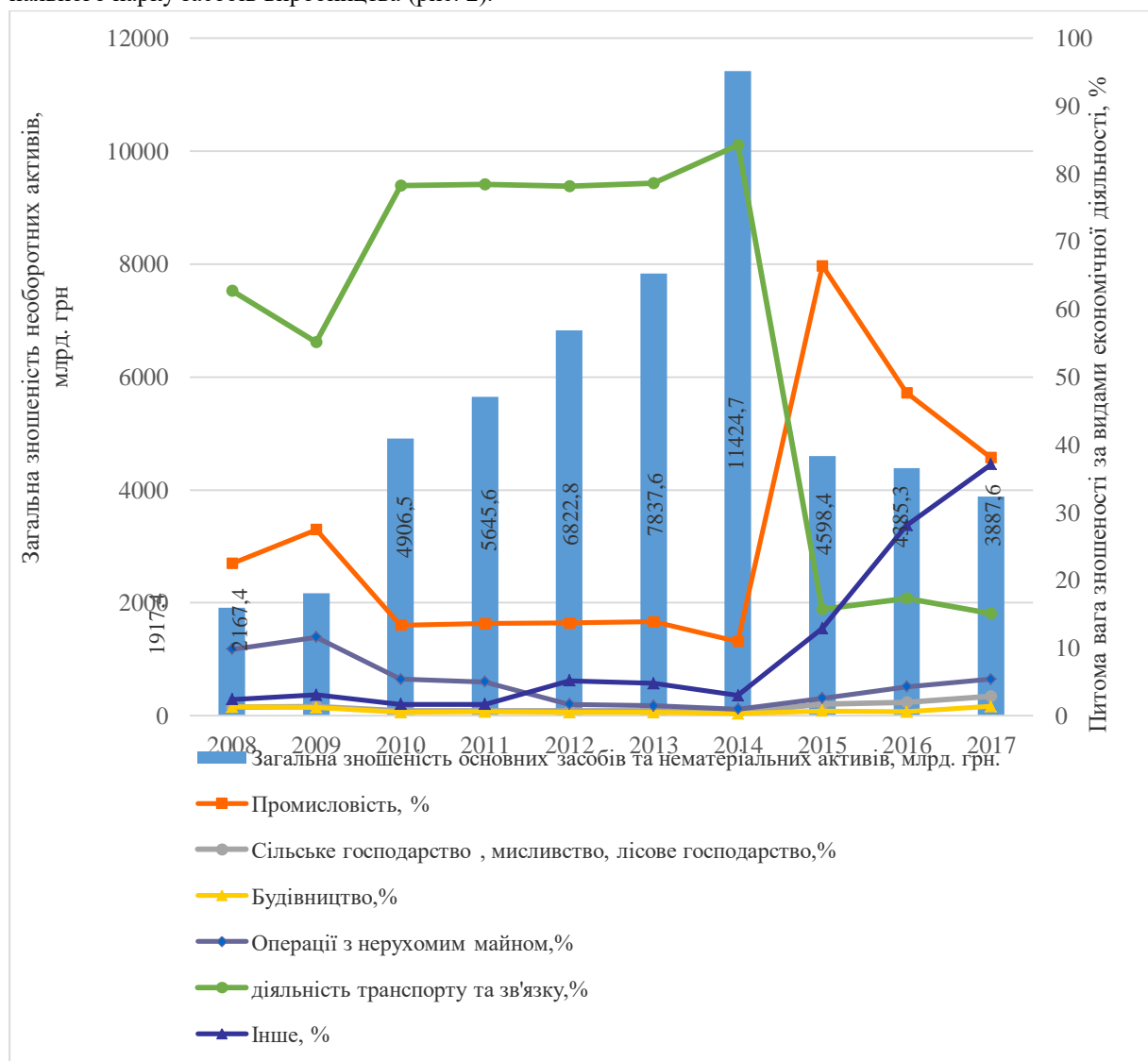

Рис. 2. Зношеність основних засобів та нематеріальних активів підприємств України за 2008-2017 рр. (сформовано на основі даних Державної служби статистики України)

Аналіз наявності та стану основних засобів за 2008-2017 рр. показує, що найбільшу частку в загальній кількості зношуваних основних засобів та нематеріальних активів займали підприємства, які здійснювали діяльність пов'язану з транспортом та зв'язком, а найменшу будівництвом. Але починаючи з 2014 року ситуація різко змінилась і найбільшу питому вагу почали займати підприємства, які займалися промисловістю та іншою діяльністю, такою як: інформація та телекомунікації, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування та інші. Через значне зношення основних засобів посилюється технічна та технологічна відсталість підприємств.

Отже, в умовах зростання конкуренції серед підприємств підтримання конкурентних переваг не може бути збережене без належної уваги до стану активів, а саме основних засобів та нематеріальних активів. Підприємства повинні виважено обирати політику управління активами, адже від цього напряму залежить їх прибуток: забезпечити оптимальну структуру необоротних активів та джерел їх фінансування, обирати шляхи максимально ефективного використання обладнання та сприяти зменшенню простоїв, часу на підготовчі та допоміжні операції, збільшенню часу роботи обладнання, що досягається шляхом покращення організації виробництва через проведення заходів по розширенню виробничого інструменту.

Бугайчук Р. Я., магістрант, I курс, гр.ФБСМ-4, ФБСО
Науковий керівник – д.е.н., проф. Виговська Н.Г.
Державний університет «Житомирська політехніка»

СИСТЕМОУТВОРЮЮЧІ ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТУРИ КОРПОРАЦІЙ

В умовах постійної нестабільності діяльності фінансового ринку в Україні та світі великого значення має забезпечення фінансової надійності підприємств для захисту справ не лише власників підприємств, а й інших стейкхолдерів (співробітників та менеджерів, банків, контрагентів та інших організацій). Фінансова безпека підприємства прямо пов'язана з формуванням його фінансової архітектури, так як саме вона встановлює не лише суто фінансову складову діяльності підприємства, але й структуру власності та інтереси всіх стейкхолдерів [1].

Термін «фінансова архітектура» в контексті діяльності підприємства вперше було використано у праці С. Маерса, який визначив, що «фінансова архітектура є фінансовим дизайном бізнесу, що охоплює власність, організаційно-правову форму, стимули, способи фінансування, а також ризики інвесторів».

Основні системоутворюючі елементи фінансової архітектури підприємства зображені на рисунку 1.

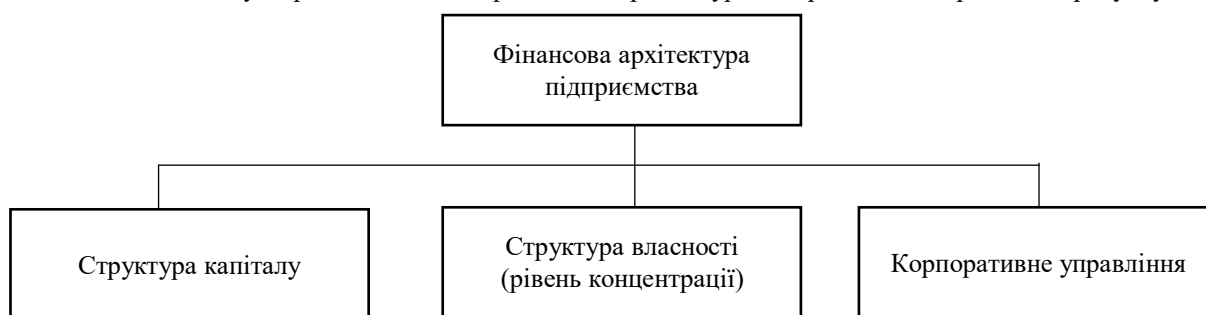

Рис. 1. Складові елементи фінансової архітектури підприємства

Структура капіталу – це зв'язок власного капіталу та запозичених коштів підприємства. Ця структура є важливою, адже вона відображає фінансовий стан підприємства. Оцінку вартості капіталу проводять на основі показників середньої вартості капіталу, що враховує зобов'язання, що повинні бути виконаними перед власниками, кредиторами та інвесторами, які можуть купити цінні папери для отримання прибутку. Формування фінансового ризику на підприємстві відбувається у тому випадку, коли підприємство починає користуватись позиковим капіталом. В першу чергу, цей ризик несуть акціонери, так як саме вони менш захищені щодо повернення капіталу, що був вкладений. Якщо вони не прийматимуть рішення щодо використання позикових коштів, то ці повноваження делегують своїм менеджерам.

Не менш важливого значення набуває також наявна структура власності, адже саме від того, концентрована чи розпорошена структура, залежить якість визначення рішень щодо фінансових ризиків, які обумовлені необхідністю змінити структуру капіталу. Це питання є особливим в тих умовах, коли досліджується структура капіталу з боку стратегії прогресу підприємства, розширення його функціонування та прийняття рішень щодо емісії цінних паперів.

Наступною складовою фінансової архітектури підприємства є корпоративне управління. Його стан аналізувати ще складніше, адже деякі підприємства можуть просто не надавати інформацію про корпоративне управління на офіційних web-сайтах. Зазвичай, більшість з них мають ради, які складаються з акціонерів. З'ясувати ступінь їх незалежності досить складно, адже така інформація відсутня.

Слід зазначити, що фінансова наука у світі має теоретичні напрацювання, які пояснюють не лише утворення структури капіталу, а й зв'язок цього питання з позицією корпоративного управління. Схематично теорії, пов'язані з формуванням фінансової архітектури, подано на рисунку 2.

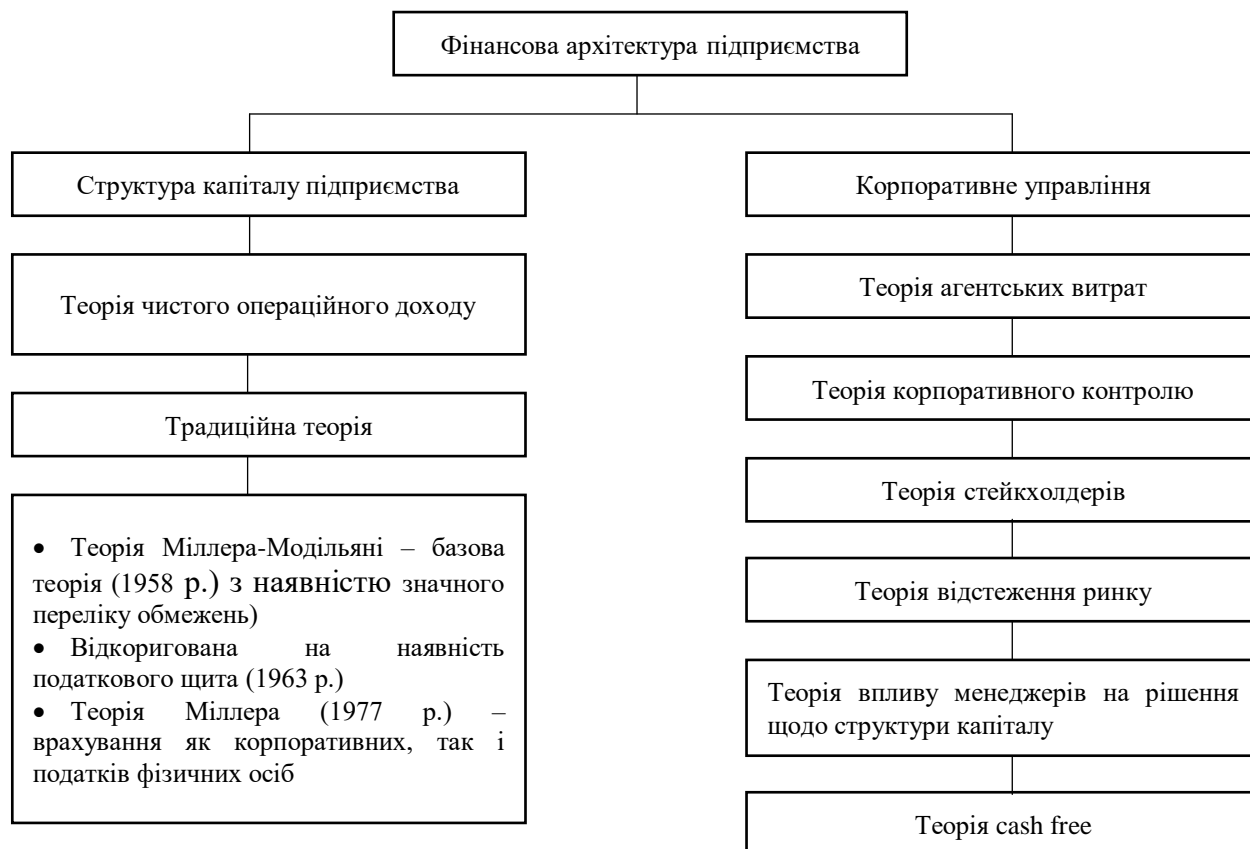

Рис. 2. Теорії формування фінансової архітектури підприємства

Вказані теорії поділені в залежності від того, який фактор є основним в момент прийняття рішень щодо формування та користування капіталом підприємства з позицією співвідношення його елементів: власного та позикового. Основними теоріями, що присвячені формуванню оптимальної структури капіталу є теорія чистого операційного прибутку, традиційна теорія, теорія Міллера-Модільяні та її модифікації, які вважаються статичними теоріями структури капіталу. Проте ці теорії мають досить низький рівень практичної придатності. Незважаючи на те, що теорія Міллера-Модільяні на сучасному етапі визнана як головна теорія структури капіталу, тим не менш вона не була першою, оскільки першою була теорія чистого операційного прибутку, автор якої Д. Дюран зазначав, що рівень боргу підприємства не впливає на ринкову вартість компанії, і враховуючи, що вартість боргу була по факту значно нижче, ніж вартість власного капіталу, то підприємство було зацікавлене в максимізації використання позикового капіталу. Слід визначити, що у зарубіжній практиці обидві частки капіталу вважаються з фінансового погляду зобов'язаннями, адже кредиторам та акціонерам підприємство зобов'язане виплачувати дивіденди та відсотки, на підставі розміру яких визначають вартість капіталу [2].

Конкретизація фінансової архітектури дає змогу доповнити її такими функціями: коригування загальної моделі організаційно-функціональної структури фінансової системи; оптимізація ринкової інфраструктури регулювання фінансових відносин; розробка системи регламентації в основних сферах фінансових відносин; забезпечення ефективної взаємодії ринкового саморегулювання економіки, а також системи регулювання й регламентування; коригування засад фінансової політики.

Виходячи з вищевказаного, можна зробити висновки, що склад фінансової архітектури підприємства є дискусійним, виходячи з теоретичного обґрунтування всіх її елементів. В той же час можемо зробити висновки, що основним системоутворюючим елементом залишається структура капіталу підприємства. Дослідження фінансової архітектури підприємства і встановлення її основних елементів надасть змогу в подальшому аналізувати фінансову архітектуру підприємств в контексті її складових.

Список використаної літератури:

1. Малиш Д.О. Фінансова архітектура як основа його фінансової безпеки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Випуск 28. С. 200
2. Малиш Д.О. Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України. Зб. матеріалів II Всеукраїнської наук.-практ. конф. 23 листопада 2017 р. Суми: СумДУ. 2017. С. 108

Булич А., студ., IV курс, гр. ФБС-2, ФБСО
 Науковий керівник – к.е.н., доц. Довгалюк В.В.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасних етапах розвитку важливе місце займає врегулювання екологічних питань. Однією з нинішніх проблем сьогодення є недостатнє фінансування природоохоронних заходів. Внаслідок наявної екологічної ситуації актуальним є посилення заходів з екологічного регулювання, а саме за допомогою екологічного оподаткування. Тому для покращення екологічної ситуації запроваджені екологічний податок, який повинен зменшити забруднення навколишнього середовища та акумулювати кошти для відновлення завданої йому шкоди. Аналіз наявної системи екологічного оподаткування показує, що ця система потребує вдосконалення та приведення її до норм ЄС.

Дослідження та пошук шляхів посилення ефективності екологічного оподаткування знайшли своє відображення у працях таких вчених: О.О. Веклича, З.С. Варналія, Т.П. Галушкіної, М.В. Гамана, В.С. Загородського, В. Костеріна, Б.М. Данилишиної, М.І. Бублика.

Відповідно до ПКУ, екологічний податок (ЕП) – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів і з фактичного обсягу радіоактивних відходів [1]. ЕП є загальнодержавним та прямим податком у податковій системі України. На рисунку 2 досліджено динаміку надходжень екологічного податку до Зведеного бюджету України за 2014-2018 рр.

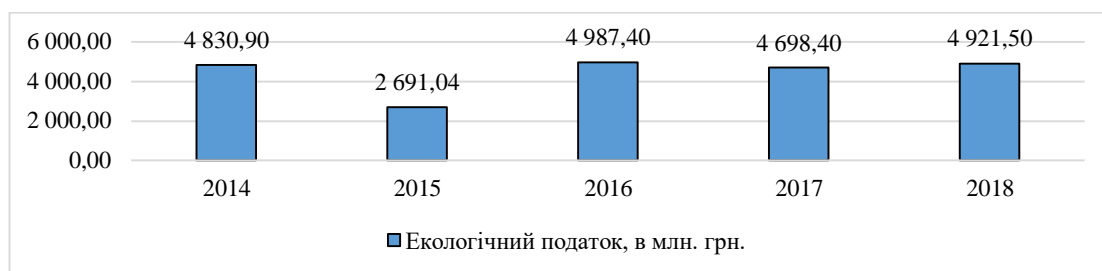

Рис. 1. Динаміка надходжень екологічного податку до Зведеного бюджету України за 2014-2018 рр. [2]

На даний час екологічний податок не є бюджетоутворюючим. Надходження від екологічного податку до Зведеного бюджету України протягом 2014-2018 рр. становили від 2691,04 млн. грн до 4987,49 млн. грн. Протягом аналізованого періоду частка ЕП у доходах бюджету коливалася в межах від 0,4% до 1,1%, що свідчить про його низьку фіскальну ефективність.

Однак, слід зазначити, що ставки ЕП в Україні є на порядок нижчими, ніж у країнах ЄС. Для удосконалення системи екологічного оподаткування в підвищенні рівня екологічної безпеки необхідно збільшити ставки на наявні види податків до європейського рівня та кількість видів екологічних податків. Сьогодні є доцільно впровадити щоквартальну індексацію ставок ЕП та диференціацію ставок ЕП залежно від регіонів країни. Україна є активним імпортером добрив та пестицидів, що теж потрібно врахувати при впровадженні ЕП за їх виробництво.

Виявлені тенденції в екологічному оподаткуванні обумовлюють необхідність подальших досліджень напрямів підвищення екологізації податкової системи, зокрема удосконалення оподаткування ресурсної ренти та введення податків, які будуть пов'язані з виснаженням невідновних ресурсів.

Удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні забезпечить: створення відповідних умов для прискореного розвитку ринкових відносин та приведення всієї системи ПК в Україні у відповідності до практики найбільш розвинутих країн і міжнародних стандартів; стимулювання комплексного, раціонального використання природних ресурсів та створення для цього відповідних науково-технічних передумов; сталі і достатнє фінансування робіт з охорони та відтворення природно-ресурсного потенціалу тощо. Таким чином, в перспективі екологічне оподаткування може стати вагомим джерелом акумулювання фінансових ресурсів, але лише за умови збільшення тарифів та цільового використання коштів.

Список використаної літератури:

1. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Бюджет України 2018: статистичний збірник. URL: <https://mof.gov.ua/>.

Василевська М.Ю., магістрант I курсу, гр. ЗФБС-19-1м, ФБСО
 Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

Процеси глобалізації в світі супроводжуються виникненням проблем, що обумовлюють збільшення операцій по відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. Найбільш привабливою для відмивання грошей є банківська система, оскільки вона дозволяє швидко виконувати широкий спектр банківських операцій та оперувати значними сумами грошей. Тому, за таких умов специфічним для банківської діяльності стає здійснення фінансового моніторингу. Варто відзначити, що фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

Система протидії легалізації незаконних доходів на рівні банківської системи складається з суб'єктів державного фінансового моніторингу (центральні органи виконавчої влади, Національний банк України і спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом – Державна служба фінансового моніторингу України) та первинних суб'єктів фінансового моніторингу – банків.

Об'єктом фінансового моніторингу є дії з активами, які пов'язані з відповідними учасниками фінансових операцій, що їх проводять, при умові наявності ризиків використання цих активів з метою легалізації незаконних доходів або фінансування тероризму, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників.

Здійснення фінансового моніторингу в банківській системі України здійснюється згідно нормативно-правових документів, основними з яких є:

- Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;
- Спільна Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)»;
- Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу»;
- Закон України «Про банки і банківську діяльність»;
- Кримінальний кодекс України.

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» розмежовує поняття обов'язкового фінансового моніторингу і внутрішнього фінансового моніторингу (рис. 1).

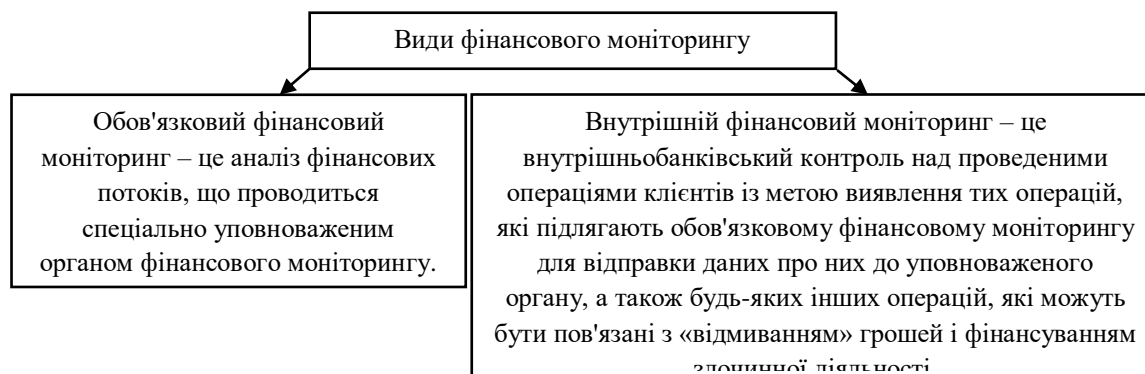

Рис. 1. Види фінансового моніторингу

В комерційних банках, як правило, фінансовий моніторинг здійснюють:

- усі співробітники front-офісу банку, які здійснюють обслуговування клієнтів;

- співробітники підрозділу з фінансового моніторингу філій, відділень, головного офісу, які здійснюють контроль за всіма операціями клієнтів;
- голова правління банку - призначає керівника підрозділу з фінансового моніторингу, здійснює нагляд за дотриманням всіх законодавчих норм і процедур у банку щодо запобігання легалізації незаконних доходів.

Послідовність етапів здійснення фінансового моніторингу:

- ідентифікація клієнта співробітником банку, який здійснює операцію;
- перевірка співробітником банку, що відповідальний за фінансовий моніторинг, всіх проведених фінансових операцій, і на тих операціях, які підлягають обов'язковому або внутрішньому моніторингу, проставляються спеціальні позначки (різні коди, які позначають критерії віднесення операції до фінансового моніторингу);
- формування нормативної звітності у визначений термін (щодня, щотижня, щомісяця, щокварталу, щорічно) співробітниками головного офісу банку, що включає операції, які потрапляють під фінансовий моніторинг;
- відправлення нормативної звітності в електронному вигляді до спеціально уповноваженого органу фінансового моніторингу.

На створення системи фінансового моніторингу об'єктивно вплинули певні негативні процеси, що відбуваються у нашому суспільстві. Через низьку дієздатність держави набули поширення нецивілізовані форми нагромадження капіталу, зріс рівень тінізації економіки та рівень корупції, збільшились обсяги позабанківського грошового обігу.

Для України велике значення має налагодження чіткого механізму фінансового моніторингу. Від якості організації процесу моніторингу в банківській системі залежить стан і дієвість інструментів моніторингу в Україні в цілому. Банк, що високо цінить свою репутацію, повинен працювати відповідно до кращих міжнародних стандартів, завжди дотримуватися законів. Узгоджене функціонування всіх суб'єктів фінансового моніторингу у великій мірі визначає стан та ефективність боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму, а отже – надійність фінансової системи країни і економічну безпеку банківських установ.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: редакція від 02.01.2020 року № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
2. Хмелюк А. А. Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україн. Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2014. № 1(64).
3. Горалько О.В. Фінансовий моніторинг в банку як інструмент економічної безпеки. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 2. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/02_2012/12govieb.pdf.
4. Тищенко В.В. Фінансовий моніторинг як елемент системи економічної безпеки банку. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2016. № 3(227) URL: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1277/1/081-086.pdf>.

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Амортизаційна політика підприємств транспортної галузі посідає важливе місце у розвитку підприємства в контексті відновлення основних засобів. Державотворчі засади амортизаційної політики повинні мати фінансову зацікавленість транспортних суб'єктів господарювання, спрямовану на інвестування в основний капітал за рахунок власних амортизаційних фондів. Вирішення проблеми відновлення економічних ресурсів і оновлення рухомого складу стане раціональним застосуванням амортизаційної політики на суб'єктах господарювання транспортної галузі, що дозволить управлінцям створити внутрішнє джерело фінансового забезпечення розвитку підприємств.

Аналізом та дослідженням питань категорії «амортизаційна політика» займалися багато вчених. Теоретичні аспекти вдосконалення амортизаційної політики суб'єктів господарювання розкрито у працях зарубіжних і вітчизняних учених. Вивчення проблем та перспектив вдосконалення амортизаційної політики досліджували Н. Виговська, Є. Помилуйко, Н. Ткаченко та В.Я. Трофимчук, а обґрунтування вибору доцільних методів нарахування амортизації вивчали Є. Жердев, В. Лесняк, Ю. Голозубова, Н. Самбурська. Але питання амортизаційної політики та вибір методів нарахування для суб'єктів господарювання досі актуальні і потребують подальшого розгляду.

Категорію «амортизаційна політика» Н.Г. Виговська розглядає як складову частину загальнодержавної політики формування власних фінансових ресурсів, яка полягає в оптимізації потоку власних засобів, що реінвестуються у виробничу діяльність. В розрізі реалізації інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання амортизаційну політику розглядає О.Г. Радева. Автор наголошує, що метою амортизаційної політики є збільшення питомої ваги амортизаційних відрахувань у структурі джерел фінансування інвестицій для ефективного оновлення основних засобів. Погоджуємося з думкою, але автор не виокремлює амортизаційні відрахування як джерело фінансового забезпечення та не зазначає, за рахунок чого має відбутися збільшення амортизаційних відрахувань для оновлення основних засобів – рухомого складу транспортних підприємств.

Городянська Л. вивчала поняття «амортизаційна політика підприємства», під якою розглядала планування, нарахування та використання амортизації. Сутність амортизаційної політики підприємства авторка розкрила як сукупність важелів та економічних категорій, що реалізуються через функції амортизації. Недоліки в амортизаційному законодавстві досліджували Рясних Є.Г. та Несторишен І.В. Науковці називають головними недоліками законодавчої бази є двозначність та складність трактування законів, що стосуються амортизаційної політики.

Аналіз наукових досліджень показує, що автори недостатньо приділили уваги галузевим особливостям амортизаційної політики та, зокрема, на суб'єктах господарювання транспортної галузі.

Перевезення пасажирів громадським транспортом є однією з головних складових транспортної галузі на регіональному рівні. Для забезпечення пасажирських перевезень в межах регіону використовується рухомий склад електротранспорту (трамвайні вагони, тролейбусні машини) та автотранспортних суб'єктів господарювання (автобуси, маршрутні таксі). 90 % основних засобів транспортних суб'єктів господарювання, що здійснюють перевезення пасажирів, складає рухомий склад.

Пріоритетність оновлення рухомого складу, що забезпечує пасажирські перевезення громадським транспортом, відображає Транспортна стратегія України до 2030 року, що ухвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 430-р. «Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року».

Згідно з Транспортною стратегією до 2030 року очікується зростання обсягу інвестицій у транспорту галузь у розмірах, що забезпечують оновлення не менш, як 90 % основних фондів транспорту та зростання обсягу приватних інвестицій в оновлення рухомого складу – приблизно 10,1 млрд. грн. на рік.

Прискорені темпи оновлення рухомого складу транспортних суб'єктів господарювання – вагомий напрям модернізації галузі. Це надасть можливість покращити якість надання послуг з перевезення громадським транспортом, підвищити конкурентоспроможність транспортних підприємств та гарантуватиме безпеку перевезень.

Зауважимо, що відновлення основних засобів – інтегрована система економічно-організаційних відтворювальних відносин щодо форм та методів господарювання, а в умовах обмеженості зовнішніх та внутрішніх джерел фінансового забезпечення на суб'єктах господарювання транспортної галузі, стає актуальним пошук альтернативних методів кредитно-фінансового забезпечення оновлення рухомого складу підприємства.

Відтворення основних фондів на суб'єктах господарювання транспортної галузі має забезпечуватися амортизаційними відрахуваннями. Вважаємо доцільним враховувати особливості функціонування

кожного транспортного підприємства та впроваджувати власну систему амортизаційних заходів. Для цього підприємству необхідно провести аналіз методів нарахування амортизації, що використовують суб'єкти господарювання. Такі заходи дадуть змогу виявити відповідність методів нарахування амортизації потребам транспортного підприємства та визначити ступінь забезпечення основних засобів.

Амортизація – це систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації) (пп. 14.1.3 ПКУ). Одним із джерел фінансового забезпечення основних фондів суб'єктів господарювання транспортної галузі є нарахування амортизації. Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» суб'єктам господарювання рекомендовано здійснювати нарахування амортизації за такими методами: прямолінійний (рівномірний); зменшення залишкової вартості; прискорене зменшення залишкової вартості (подвійної залишкової амортизації); кумулятивний (сума чисел); виробничий (сума одиниць продукції).

Амортизація суб'єкта господарювання транспортної галузі нараховується відповідно до виданого підприємством наказу про облікову політику, виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання (винятком є виробничий метод нарахування амортизації). Транспортному підприємству необхідно обрати метод амортизації для основного виду їх активів – рухомого складу.

Перевагою прямолінійного методу нарахування амортизації є забезпечення рівномірних та стабільних амортизаційних накопичень протягом всього періоду служби. До недоліків прямолінійного методу варто віднести відсутність врахування різниці виробничої потужності основних засобів за різні роки експлуатації.

Нарахування амортизації за виробничого методу просте та раціональне, а сума зносу узгоджується з виготовленою продукцією. Метод використовується, коли інтенсивність використання об'єкта впливає на його експлуатаційний стан. Недоліком виробничого методу є той факт, що нарахування амортизації доцільно застосовувати до тієї частини основних засобів, що безпосередньо пов'язана з виробничим процесом.

Нарахування більшої суми зносу першого року експлуатації активу та пропорційне зменшення цієї суми протягом наступних облікових періодів використовується в кумулятивному методі, але сума зносу часто не узгоджується з фактичним використанням об'єкту та виготовленою продукцією/наданою послугою.

Найбільш оптимальним методом амортизації для активної частини основних засобів транспортних суб'єктів господарювання є прискорений метод. Подвійне трактування економічної категорії амортизації полягає у витратах, що включаються до собівартості виробництва.

Концепція застосування методу прискореної амортизації ґрунтується на більш високій продуктивності амортизованих активів у перші роки їх експлуатації. На суб'єктах господарювання транспортної галузі під впливом технологічного прогресу основні засоби підлягають моральному та фізичному зносу.

Використання методів прискореної амортизації є доцільним, тому що на початковій стадії експлуатації транспортні засоби не потребують значних витрат на ремонт. Окрім того, транспортне підприємство здатне швидше накопичувати необхідні кошти на реновацію необоротних активів, а це знижує ризики щодо їх морального знецінення. Доцільність використання методів прискореної амортизації основних засобів транспортного підприємства має передбачати такі організаційні заходи:

1. Розрахунок розміру амортизаційних відрахувань та обсягу чистого прибутку, що залишається в розпорядженні господарства по роках амортизаційного періоду.
2. Розрахунок грошового потоку господарства по роках амортизаційного періоду, який визначається як сума амортизаційних відрахувань та чистого його прибутку.
3. Визначення теперішньої вартості сукупного грошового потоку, який сформовано протягом амортизаційного періоду з урахуванням фактора дисконту.

Застосування зазначеного методу можливо при створенні наступних умов на транспортному підприємстві: використання майбутньої вартості рухомого складу, з урахуванням повного терміну експлуатації транспортних засобів із середнім темпом зростання вартості автобусів, трамваїв та тролейбусів; використання очікуваних темпів приросту ціни транспортних засобів в майбутній вартості станом на кінець планового року. Другий метод дозволяє врахувати зміни в соціально-економічній сфері та враховувати коливання цін на основні засоби суб'єктів господарювання транспортної галузі.

За результатами дослідження методів амортизації в межах амортизаційної політики суб'єктів господарювання транспортної галузі визначено, що оптимальним методом амортизації для транспортних підприємств є прискорений метод.

**Виговський В.Г., к.е.н., доц. кафедри менеджменту і підприємництва
Кучинський О., магістрант, 1 курс, гр. ФБСМ-4, ФБСО
Державний університет «Житомирська політехніка»**

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний етап розвитку національної економіки супроводжується пошуком дієвих механізмів та важелів ефективного використання фінансових ресурсів та розробленням шляхів зміцнення фінансової стабільності вітчизняних підприємств. Ефективна стратегія управління фінансовим потенціалом підприємства є важливою передумовою для забезпечення стійкого розвитку суб'єктів господарювання, адже саме від оптимального фінансування діяльності підприємства залежить його добробут та виживання у короткостроковій та довгостроковій перспективах. Проблема ефективності управління фінансовим потенціалом підприємств стає все більш актуальною в умовах глобалізації світового ринку, що в загальному визначає важливість контролю за станом господарської діяльності підприємства з погляду дії зовнішніх і внутрішніх чинників його діяльності та визначення його фінансового потенціалу для забезпечення стійкого економічного зростання.

Висвітленню різних аспектів процесу управління фінансовим потенціалом підприємства присвячено праці таких науковців, як А. Гроппелі, Р. Дамарі, Г. Джонсона, Ед. Долана, К. Кемпбелла, Г. Марковіца, Ф. Модільяні, Е. Нікбахта, П. Самуельсона, В. Шарпа, ін. Серед сучасних вітчизняних дослідників, що займаються визначеною проблематикою, варто виокремити Г.М. Азаренкову, В.І. Аранчія, М.М. Бердар, М.Д. Білик, Н.Г. Виговську, Н.О. Власову, О.Д. Данілова, А.Г. Загороднього, І.В. Зятковського, О.А. Круглову, Н.М. Любенко, Л.О. Омелянович, А.М. Поддєрьогіна, О.О. Терешенка, Г.І. Філіну та інших. Таким чином, можемо дійти висновку, що сьогодні питання розвитку фінансового потенціалу підприємства займає важливе місце у структурі наукових досліджень у сфері фінансів.

Фінансовий потенціал є складною економічною категорією всі елементи якої є взаємопов'язаними між собою. Кожен елемент цієї системи залежить від рівня розвитку підприємства, конкурентної позиції, можливості залучення та поєднання окремих видів джерел фінансування, ефективності системи управління.

Фактори, які обумовлюють розвиток елементів фінансового потенціалу та впливають на їх збалансованість і ефективність використання, можна поділити на дві групи – зовнішні і внутрішні. До зовнішніх факторів належать: економічні умови ведення господарства, стадія життєвого циклу економіки країни, фінансовий стан держави, кон'юнктура ринку, політичні зміни в державі, фінансово-кредитна та податкова політика держави. До внутрішніх факторів відносяться: склад, структура та рівень конкурентоспроможності продукції, що випускається, обсяг витрат, ефективність організації процесів виробництва, постачання і збуту, склад і структура майна та фінансових ресурсів, рівень кваліфікації управлінського персоналу.

Зовнішні фактори несуть в собі низку проблем управління фінансовим потенціалом підприємства, а саме: можливість понесення збитків або недоотримання доходів підприємством зі зміною економічної та політичної ситуації в країні; втрата суб'єктом господарювання платоспроможності та ліквідності внаслідок зниження валютного курсу; неспроможність підприємства здійснювати розрахунки за своїми борговими зобов'язаннями внаслідок зміни податкової політики держави; неможливість реалізації та збуту продукції через зміни кон'юнктури ринку.

Внутрішні фактори, в свою чергу, обумовлюють наступні проблеми управління фінансовим потенціалом: втрата доходів в результаті неорганізованої та неефективної системи управління підприємством; простой у виробництві, викликані невинуватим вибором підприємств-постачальників; відсутність оборотних активів, збої в реалізації продукції, яка випускається; зменшення фінансових ресурсів підприємства внаслідок нераціональної структури капіталу, тощо.

Для ефективного функціонування фінансового потенціалу необхідне правильне управління ним. Фінансовий менеджмент повинен при плануванні фінансових ресурсів орієнтуватися, як на внутрішні, так і на зовнішні джерела фінансування. Тому головним завданням управління фінансовим потенціалом підприємства є визначення оптимального рівня фінансових ресурсів з метою максимального збільшення прибутку. Для цього підприємство повинно розробляти і ефективно використовувати відповідні стратегії фінансування.

У найзагальнішому вигляді під стратегією управління фінансовим потенціалом підприємства розуміють комплекс заходів з управління фінансовими ресурсами суб'єкта господарювання з метою отримання економічної вигоди та забезпечення безперервного виробничого процесу. На нашу думку, стратегія управління фінансовим потенціалом включає ряд етапів:

1. Визначення пріоритетних напрямів загальної стратегії управління фінансовим потенціалом.

2. Застосування аналізу та прогнозування зовнішнього середовища та внутрішнього середовища підприємства, визначення слабких та сильних сторін господарюючого суб'єкта.

3. Пристосування та адаптація до умов зовнішнього середовища.

4. Виокремлення головних напрямів формування, накопичення, розподілу фінансових ресурсів, пошук альтернативних джерел для запозичення коштів.

5. Планування і контроль фінансових ресурсів, вибір різних фінансових інструментів, аналіз та оцінка фінансових ризиків, податкове планування податкового навантаження.

6. Розробка та реалізація стратегії управління фінансовим потенціалом в рамках стратегічних планів.

7. Аналіз і контроль стратегії управління фінансовим потенціалом.

8. Використання результатів аналізу для конкретизації стратегічних напрямків розвитку підприємства.

Формування стратегії управління фінансовим потенціалом має включати наступні складові: діагностика та прогнозування фінансового потенціалу підприємства, стратегічне, тактичне та оперативне планування, вибір ефективних фінансових інструментів та інвестиційних проектів, управління економічними ризиками, податкове планування, контроль фінансових ресурсів підприємства. Зауважимо, що зазначені елементи стратегії управління фінансовим потенціалом в кінцевому результаті визначають конкурентоспроможність будь-якого підприємства, що має за мету отримання позитивного економічного ефекту. Досягнення саме цієї мети і повинна забезпечити в перспективі система менеджменту в цілому.

По суті стратегію управління фінансовим потенціалом слід визначати як систему цілей та перспективних дій на основі створення та реалізації підходів й інструментів фінансового менеджменту. Дана система представляє собою сукупність планів отримання, накопичення і розподілу фінансових ресурсів.

Стратегія управління фінансовим потенціалом включає такі способи фінансування з метою одержання додаткового прибутку: використання банківських позик, організація випуску облігаційних позик та здійснення додаткового випуску акцій.

Кожний із зазначених інструментів має загальновідомі переваги і недоліки. Необхідно зазначити, що потенційна можливість використання конкретного виду фінансування багато в чому визначається рівнем розвитку, на якому знаходиться суб'єкт господарювання. Так, на початкових етапах становлення підприємство характеризується відсутністю позитивних грошових потоків та, відповідно, відсутністю можливостей обслуговувати боргові зобов'язання. Таким чином, до появи можливості в повній мірі використовувати банківське кредитування чи організувати випуск облігаційних позик основною формою фінансування є акціонерний капітал. В той же час для підприємств, що функціонують на ринку не перший рік, залучене фінансування більш привабливе, оскільки воно не «розмиває» акціонерний капітал.

Виходячи з того, що фінансовий потенціал підприємства має синтетичний характер, а його надзвичайний динамізм знаходиться під впливом численних факторів, вважаємо, що організація його управління повинна базуватися на певних принципах, які відображають загальні економічні положення даного процесу та специфіку об'єкту, яким здійснюється управління. Принцип цілісності дозволяє забезпечити комплексність та узгодженість управлінських дій складових цієї категорії на всіх етапах його функціонування, чим посилюється вплив на всю господарську діяльність підприємства. Принцип безперервності управління фінансовим потенціалом підприємства повинен досягатись не лише в різні періоди часу, але і в просторі, тобто на всіх етапах управління відповідним об'єктом. Сутність принципу еластичності полягає у можливості пристосування всіх рішень, які реалізуються, до реальних умов господарювання (тобто врахування економічної, політичної ситуації, внутрішніх умов господарювання, стану фінансових ресурсів, кредитоспроможність підприємства і платоспроможність його партнерів по бізнесу). Принцип наукової обґрунтованості окремих показників, таких як обсяг, структура та використання фінансового потенціалу підприємства, дозволяє забезпечити цілісність та ефективність процесу управління. Принцип результативності націлює управлінські дії на досягнення позитивних фінансових результатів всіх завдань у сфері фінансово-господарської діяльності, які плануються та реалізуються. Дотримання цього принципу необхідно враховувати при організації управлінських функцій на кожному етапі фінансової діяльності і при використанні складових елементів фінансового потенціалу.

Отже, фінансова стратегія є довгостроковою фінансовою політикою підприємства і розробляється відповідно до глобальних цілей соціально-економічної стратегії підприємства. Враховуючи той факт, що стратегія управління фінансовим потенціалом підприємства є складовою частиною загального управління діяльністю підприємства, то вона може розглядатися крізь призму загальних функцій управління, а саме: планування, організація, мотивація та контроль. Кожна з функцій передбачає перелік певних суб'єктів реалізації функції, нормативне забезпечення, об'єкти управління. Варто відзначити, що лише комплексне та системне поєднання зазначених функцій забезпечує високий динамізм, оптимальність, збалансованість та ефективність реалізації стратегії управління фінансовим потенціалом підприємства.

Дончук Ю.Ю., магістрант, 1 курс, гр. ФБСМ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.е.н., доц. Новак О.С.
Державний університет «Житомирська політехніка»

МІСЦЕ ТА РОЛЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку економіки та фінансового ринку все більше потребує узгодженості й спрямованості руху коштів від суб'єктів, які заощадили, до суб'єктів позичальників, де основну роль відіграють небанківські кредитні установи. Серед таких установ особливо важливого значення набувають кредитні спілки, які являються ефективним інститутом в акумулюванні грошових коштів і задоволенні соціально-економічних потреб. Відіграючи значну роль у фінансово-кредитній системі України, вони виступають надійним засобом фінансової підтримки населення та підвищення й покращення економічного добробуту країни.

Кредитна спілка – це неприбуткова громадська організація, що діє на кооперативних засадах для здійснення соціального забезпечення своїх учасників шляхом взаємного кредитування за рахунок акумульованих заощаджень. Неприбуткова діяльність кредитної спілки полягає в тому, що вся її діяльність направлена не на одержання прибутку, а на здійснення кредитних та ощадних послуг своїм учасникам. Кредитна спілка є формою самоорганізації людей, які, об'єднавшись своїми силами, створюють для сами себе можливість задоволення власних потреб у фінансовій сфері. Управління кредитною спілкою проводиться на демократичних засадах, це означає, що не зважаючи від періоду вступу чи кількості вкладених коштів, кожен учасник має право одного голосу. Таким чином задовільняється захист інтересів усіх без винятку учасників кредитної спілки.

Фінансові послуги кредитних спілок визначені в Законі України «Про кредитні спілки». Зокрема, кредитна спілка виконує наступні послуги:

- 1) приймає вступні та обов'язкові пайові та інші внески від учасників спілки;
- 2) надає кредитні послуги своїм учасникам на умовах повернення коштів, строковості та забезпеченості в готівковій та безготівковій формі;
- 3) залучає на умовах договору вклади своїх учасників на депозитні рахунки як у готівковій, так і в безготівковій формі;
- 4) виступає поручителем виконання членом спілки зобов'язань перед третіми особами;
- 5) розміщує тимчасово вільні кошти на депозитних рахунках у банківських установах, які мають ліцензію на право роботи зкладами громадян, об'єднаній кредитній спілці, а також купує державні цінні папери, перелік яких встановлюється уповноваженим органом, та паї кооперативних банків;
- 6) залучає на договірних умовах кредити банків, кредити об'єднаної кредитної спілки, кошти інших установ та організацій виключно для надання кредитів своїм учасникам;
- 7) надає кредити іншим кредитним спілкам;
- 8) є учасником платіжних систем;
- 9) сплачує за дорученням своїх учасників вартість товарів, робіт і послуг в рамках наданого йому кредиту;
- 10) здійснює благодійну діяльність за рахунок коштів відведених для цього.

В цілому процес кредитування спілками схожий з банківським. Водночас кредитні угоди, що укладаються цими організаціями, мають окремі особливості:

- 1) позичальником може бути лише фізична особа – учасник спілки (крім надання позик іншим кредитним спілкам);
- 2) забезпечення необхідне лише на частину суми кредиту, що перевищує вклад;
- 3) низькі відсотки;
- 4) наслідком неповернення кредиту може бути не лише договірна відповідальність, але й виключення із членів спілки.

Отже, можна зробити висновок, що загалом кредитні спілки як установи парабанківської системи займають вагомую частку на фінансовому ринку України, адже вони кредитують домогосподарства для задоволення споживчих і соціальних потреб, а також залучають внески фізичних осіб на депозитні рахунки. А це впливає на рівень розвитку економіки та сприяє стабілізації соціально-економічної ситуації в країні.

Кредитні спілки мають переваги перед іншими фінансовими установами: механізм створення є простим, структура управління є демократичною, а система контролю не дозволяє допускати зловживань; кооперативні принципи є привабливими для населення; статус неприбуткової організації дає пільги в оподаткуванні.

Довгалюк В.В., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Фурсов К.В., магістрант, I курс, гр. ФБСМ-4, ФБСО
Державний університет «Житомирська політехніка»

БОРГОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Сьогодні знову перед Україною постає низка фінансово-економічних проблем, які спричинені по-перше, світовою фінансово-економічною кризою, по-друге, воєнним конфліктом на Сході та по-третє, пандемією коронавірусу COVID-19. Звісно, що вплив таких негативних чинників сприяє та буде сприяти зростанню дефіциту бюджету та відповідно збільшенню зовнішніх боргів держави. Складно давати втішні прогнози при відсутності основних інструментів боротьби з ростом боргів – бюджетної та боргової політики, в т.ч. і механізму управління державним боргом.

Загрозливим явищем для національної економіки та її економічної безпеки загалом є підвищення державної заборгованості вище критичних значень. Вітчизняні науковці, такі як Барановський О., Кравчук Н., Кубай М., Кулінська А., Мицак О., Чуй І. тощо, дотримуються тієї думки, що боргова безпека є чинником забезпечення стабільності та платоспроможності державного суверенітету та фінансової незалежності країни від кредиторів [1-4, 6-7]. Тому особливої актуальності набувають питання забезпечення безпечного рівня державних боргів та боргової безпеки України.

Немає єдиного підходу до оцінювання рівня боргової безпеки України, що підтверджує існування значного обсягу індикаторів:

- відношення загального обсягу державного боргу до ВВП;
- відношення обсягу державного зовнішнього боргу до ВВП;
- відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП;
- відношення обсягу зовнішнього боргу до ВВП;
- відношення заборгованості уряду за державними цінними паперами до ВВП;
- рівень зовнішньої заборгованості на одну особу;
- відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг;
- відношення державного боргу до доходів бюджету;
- відношення загальної суми річних платежів за державним боргом до ВВП країни тощо.

Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, які опосередковано оцінюють боргову безпеку країни як складову економічної безпеки, передбачають перелік та порядок розрахунку індикаторів оцінки боргової безпеки України, зокрема [5]:

- відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП;
- відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП;
- середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку;
- індекс ЕМВІ+Україна;
- відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу.

Протягом останніх років боргова безпека перебувала в незадовільному стані, про що свідчило перевищення критичного значення відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП (60%). Зростання боргового навантаження України створює високі ризики щодо погіршення боргової безпеки, втрати платоспроможності держави та взагалі дефолту. Тому в перспективі необхідно покращити управління державним та гарантованим державою боргом та безпосередньо методику забезпечення боргової безпеки України.

Список використаної літератури:

1. Барановський О. Дослідження теоретичних засад боргової безпеки держави. Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. Вип. 1 (1). С. 327–337. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuisec_2016_1\(1\)_55](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuisec_2016_1(1)_55).
2. Кравчук Н. Колізії боргової безпеки держави: Україна в системі світових індикаторів безпеки глобального економічного простору. Наука молода. 2005. № 3. С. 74–82.
3. Кубай М. Концептуальні засади дослідження боргової безпеки. Вісник Львівської комерційної академії. 2014. Вип. 46. С. 38–43.
4. Кулінська А. Систематизація підходів до оцінювання боргової безпеки та її складових елементів в Україні. Економіка і регіон. 2015. № 4. С. 91–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_4_18.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukA&tag=MetodichniRekomendatsii>
6. Меренкова Л.О. Боргова безпека України: теоретичні засади, стан, перспективи. Економіка і суспільство. 2018. № 15. С. 704-712.
7. Чуй І., Мицак О. Теоретичні підходи до визначення боргової безпеки. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 822–827. URL: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/170>.

Доманчук А.І., аспірант, викладач
*Державний університет «Житомирська політехніка»,
 Житомирський торговельно-економічний коледж КНТЕУ*
Науковий керівник – д.е.н., проф. Виговська Н.Г.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ПРИ ВРЕГУЛЮВАННІ СТРАХОВИХ ЗБИТКІВ ТА ВИПЛАТІ СТРАХОВОГО ВІДШКОДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАХОВОГО ІНТЕРЕСУ

Страховий інтерес, як системоутворююча категорія у формуванні страхових відносин, впливає на весь управлінський процес страховика. Зокрема, управління фінансами страхових компаній необхідно дослідити в площині реалізації страхового інтересу. Вища ступінь реалізації страхового інтересу або ж повна реалізація виникає саме в момент виплати страхового відшкодування. Страховий інтерес є вихідною точкою здійснення страхових виплат та впливає на управління фінансами в частині управління операційними витратами. Основним завданням врегулювання страхових збитків є виконання договору страхування – здійснення виплати страхового відшкодування, тобто компенсація збитків, заподіяних майновим інтересам страхувальника (застрахованої особи) при настанні страхових випадків.

Управління фінансами при врегулюванні страхових збитків та виплаті страхового відшкодування полягає в аналізі збитковості по страховому портфелю компанії та за окремими видами страхування. Виплата страхового відшкодування – важливий етап проходження страхової угоди, оскільки від того, як швидко компанія виконує свої зобов'язання, залежить її імідж і позиції на страховому ринку. Виплата страхового відшкодування страховиками здійснюється у декілька етапів. Проаналізувавши літературні джерела [1–3], ми встановили послідовні етапи в циклі управління страховими виплатами:

1. Отримання заяви про настання страхового випадку. Організація максимально швидкого двостороннього процесу.

2. Аналіз та визначення розміру збитку відповідно до заяви. Проведення точного і своєчасного встановлення причин і обставин страхового випадку, величини збитку, оцінка необхідності страхової виплати та її розміру. Аналіз відповідності причин і обставин настання страхового випадку до умов договору.

3. Повідомлення перестрахових компаній про настання страхового випадку (за наявності перестраховика).

4. Організація розслідування страхового випадку. Залучення аварійних комісарів, медичного асистансу та ін. вузькопрофільних спеціалістів, відповідно до страхового випадку.

5. Отримання та затвердження висновку експерта.

6. Аналіз величини страхового відшкодування. Величина страхового відшкодування визначається відповідно до методу, описаного в договорі страхування.

7. Організація процедури виплати страхового відшкодування. Розрахунок з страхувальником та перестраховиками. Страхова виплата може бути проведена одноразово або частинами.

Повне закриття справи здійснюється після виконання всіх необхідних виплат страховою компанією та отримання сум від винних третіх осіб в результаті реалізації права суброгаційних вимог.

Ми проаналізували загальний обсяг валових та чистих страхових виплат (страхового відшкодування) за останні роки (табл.1.) та дійшли висновку, що встановлені показники мають тенденцію до зростання: валові страхові виплати у 2018 році порівняно з 2017 роком збільшились на 1 379,7 млн. грн. (18,7%), у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшились на 1 090,8 млн грн (12,5%); чисті страхові виплати у 2018 році порівняно з 2017 роком збільшились на 1 309,7 млн. грн. (18,3%), у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшились на 1 157,3 млн грн (13,7%).

Таблиця 1

*Динаміка показників впливу на управління фінансами страхових компаній
 на страховому ринку України за I-III кв. 2017-2019 рр.*

	2017р. I-III кв.	2018р. I-III кв.	2019 р. I-III кв.	Темп приросту			
				2018 р./2017 р.		2019 р./2018 р.	
				млн. грн	%	млн. грн	%
Валові страхові премії	31 391,1	34 875,3	40 561,9	3 484,2	11,1	5 686,6	16,3
Валові страхові виплати	7 375,1	8 754,8	9 845,6	1 379,7	18,7	1 090,8	12,5
Чисті страхові премії	20 790,9	25 388,5	30 149,4	4 597,6	22,1	4 760,9	18,8
Чисті страхові виплати	7 157,4	8 467,0	9 624,3	1 309,6	18,3	1 157,3	13,7

*розроблено автором на основі [4]

У структурі управління фінансами ці показники свідчать про якість процесу управління, проте для достовірності аналізу страхові виплати необхідно порівнювати з надходженням страхових премій: за рахунок визначення, рівня чистих страхових виплат, тобто відношення чистих страхових виплат до чистих страхових премій. Розрахувавши показник було з'ясовано, що станом на 30.09.2019 р. рівень чистих страхових виплат становив 31,9%, а на 30.09.2018 р. – 33,3%, тобто часта чистих страхових виплат зменшилась на 1,4 %. Можна зробити висновок, що управління витратами в частині операційної діяльності страховика на страховому ринку України здійснюється на достатньо високому рівні, адже відбувається зниження витратної частини при одночасному зростанні – дохідної (збільшення страхових платежів). Встановлення позитивної динаміки управління витратами можливе за умови налагодженого процесу врегулювання збитків. Саме тому, ми пропонуємо для кожної окремої страхової компанії в системі управління фінансами сформувати межі ефективності процесу врегулювання збитків, розставивши пріоритети і охарактеризувавши заходи, які дозволять компанії досягти найбільшого ефекту в стислі терміни. Методологічною базою для визначення межі ефективності процесу врегулювання збитків може слугувати:

1) метод порівняльної оцінки показників страхової компанії з фактичними показниками ефективності всіх компаній представлених на страховому ринку;

2) аналіз закритих справ про виплату страхового відшкодування.

Метод порівняльної оцінки передбачає розрахунок показників ефективності процедури врегулювання збитків, серед яких можна виділити:

- період процедури врегулювання збитків – середнє число днів, необхідне для повного циклу врегулювання збитків для генеральної сукупності звернень, починаючи з моменту повідомлення про настання страхового випадку і закінчуючи страховою виплатою;

- критерій ефективності – кількість етапів врегулювання збитків, яке розраховується шляхом ділення циклу врегулювання збитків на кількість залучених співробітників;

- рівень закриття виплатних справ – відношення закритих справ про виплату страхового відшкодування до кількості порушених справ;

- індекс утримання клієнтів, які зверталися за виплатою – відсоток пролонгованих договорів страхування після врегулювання збитків.

Аналіз закритих справ про виплату страхового відшкодування дозволяє здійснити удосконалення в області врегулювання збитків, оцінити економічний ефект від кожного поліпшення, підготувати збалансовану програму заходів по вдосконаленню функції врегулювання збитків. Насамперед, необхідно вивчити портфель збитків і визначити масово типові збитки. Аналіз необхідно проводити на репрезентативній вибірці (від 300 збитків), а його результати перенести на генеральну сукупність збитків. Аналізуючи конкретний збиток, можливо дослідити, чи була допущена необґрунтована виплата, а також з'ясувати причини її виникнення. Збитки, які були перевірені в ході аналізу, можуть слугувати прикладом для уникнення певних системних помилок, також їх можна використовувати при підготовці спеціалізованих тренінгів.

Можна зробити висновок, що управління фінансами страхових компаній в частині виплати страхового відшкодування передбачає встановлення критеріїв оцінки фінансової ефективності врегулювання збитків. Додатковими функціями управління фінансами є питання фінансового контролю суброгаційної роботи і роботи з протидії та захисту від страхового шахрайства. Фінансовий контроль дозволяє виявити і запобігти спробам страхового шахрайства за укладеними договорами або відшукати факти шахрайства за врегульованими страховими випадками.

Список використаної літератури:

1. Архипов А.П. Финансовый менеджмент страховых организаций : учебник для вузов. М.: Издательство Юрайт, 2019. 356 с

2. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2007. 328 с.

3. Світлична О.С., Сташкевич Н.М. Управління фінансами страхових організацій : навч. пос. Одеса: Атлант, 2015. 258 с.

4. Статистика страхового ринку. Форіншурер / вебсайт. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення: 14.04.2020).

Дячек С.М., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Рудківська А.М., студ., II курс, гр. ФБС-2к, ФБСО
Державний університет «Житомирська політехніка»

НАПРЯМИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

На сучасному етапі розвитку економіки найважливішим управлінським інструментом державних органів є фінансова політика, через яку реалізується регулююча функція фінансової системи держави. Фінансову політику можна охарактеризувати як сукупність розподільчих і перерозподільчих заходів, які здійснює держава через фінансову систему, з метою впливу на процес розширеного відтворення та задоволення потреб суспільства.

Головним критерієм вибору фінансової політики держави та традиційного макроекономічного регулювання з позиції забезпечення економічного зростання і соціального розвитку суспільства є рівень перерозподілу ВВП. Саме цей показник засвідчує вибір моделі фінансових відносин в країні, характер та масштаб діяльності держави, межі її втручання в економіку та тип здійснюваної нею соціальної політики, характер міжнародної діяльності та воєнної доктрини. Рівень централізації ВВП в окремих країнах Європи та Північної Америки наведено на рис. 1.

*Побудовано авторами на основі The worldbank. URL: <https://data.worldbank.org/country> (дата звернення: 03.04.2020)

Рис. 1. Рівень централізації ВВП в окремих країнах світу, %*

Світовий досвід показує, що стабільним фінансовим системам властива вага частка доходів бюджету у ВВП. Як видно з рис. 1, протягом 2009-2018 рр. відповідні показники коливалися у Великій Британії в межах 33,26-35,62 %, у Франції – 29,81-39,93 %, у Норвегії – 45,37-48,90 %. Оскільки Світовий банк надає інформацію про доходи державного бюджету країн без врахування грантів, тому одержані нами значення показників централізації ВВП можуть бути дещо заниженим у порівнянні з реальними.

В Україні протягом 2009-2018 рр. питома вага доходів державного бюджету у ВВП варіювала в межах 31,20-37,49 %, що в цілому відповідає світовим тенденціям, хоча в останні роки цього періоду спостерігається її стабільне зниження, що пояснюється кризовими явищами в економіці України та воєнним конфліктом з Російською Федерацією.

В свою, чергу, США та Канаді, як яскравим представникам американської моделі фінансових відносин, характерний незначний рівень бюджетної централізації – 15,70-19,56 % та 16,94-18,14 % відповідно.

Здійснення бюджетних видатків є важливим напрямом фінансової політики для забезпечення та розвитку економічних та соціальних процесів в країні. Через видатки бюджету здійснюється вплив на формування величини фондів споживання та нагромадження, на необхідні зміни структури галузей економіки та відповідно виробництва, на рівень підтримки та розвиток соціальних стандартів. Бюджетна політика визначає і регулює темпи зростання видатків, їх структуру та обсяги, як загалом, так і по окремих напрямках, бюджетних програмах. Аналіз видаткової частини державних бюджетів зазначених вище країн засвідчив, що подання інформації в частині групування видатків у Франції та Канаді дещо різниться від більшості і не надає можливості для порівнянь. Однак можна стверджувати, що для усіх країн бюджетні

видатки мають тенденцію до зростання (табл. 1), що позитивно позначається на темпах росту промислового виробництва. Так, видатки Канади у 2018 році склали 334 млрд. канад. дол., що на 15 млрд. більше, ніж у попередньому році. В свою чергу, у Франції видатки у 2018 році зросли на 24,6 млрд. євро.

Таблиця 1

Структура видатків державних бюджетів окремих країн світу станом на 2018 р.

Функції	Україна		Норвегія		США		Велика Британія	
	млн. грн.	%	млн. нор. крон	%	млрд. дол.	%	млрд. фунтів. ст.	%
Загальнодержавні функції	162949,9	16,5	-	-	-	-	-	-
Оборона	97024,0	9,8	59950,0	3,5	676,0	16,3	52,0	6,2
Громадський порядок, безпека, судова влада	116875,6	11,9	41063,0	2,4	20,1	0,5	35,0	4,2
Економічна діяльність	63600,7	6,5	191134,0	11,2	504,3	12,2	-	-
Охорона навколишнього середовища	5241,2	0,5	31341,0	1,8	38,0	0,9	32,0	3,8
Житлово-комунальне господарство	296,9	0,0	27449,0	1,6	-	-	-	-
Охорона здоров'я	22617,9	2,3	283777,0	16,6	1125,9	27,1	166,0	19,7
Духовний та фізичний розвиток	10107,1	1,0	58391,0	3,4	-	-	-	-
Освіта	44323,4	4,5	190923,0	11,2	95,5	2,3	103,0	12,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	163865,6	16,6	674564,0	39,5	1000,0	24,1	290,0	34,5
Перевезення та транспорт	-	-	-	-	94,8	2,3	37,0	4,4
Сільське господарство	-	-	-	-	24,1	0,6	25,0	3,0
Інші витрати	298939,7	30,3	148108,0	8,7	569,8	13,7	101,0	12,0
Всього	985842,0	100,0	1706700	100,0	4148,5	100,0	841,0	100,0
Приріст видатків в порівнянні з 2017 р. (+)	146598,3	17,47	70970,0	4,3	9,3	0,22	33,0	4,08

Структура видатків державних бюджетів зарубіжних країн, що склалася у 2018 році, свідчить про спрямування значної частки коштів державних бюджетів на фінансування соціального страхування та забезпечення (24,1-39,5 %), охорони здоров'я (16,6-27,1 %) та освіти (11-12 %). При чому Норвегії як представнику скандинавської моделі фінансових відносин, для якої характерне забезпечення високого рівня державних соціальних послуг для всього населення, частка соціальних видатків є найвищою.

Не дивлячись на те, що найбільшу частку у бюджетних видатках Канади складають гранти та субвенції з бюджету – 32 %, а у Франції – пільги та інші трансферти – 58,73 %, бюджети цих країн також мають високу соціальну спрямованість (соціальні виплати складають 31-35 % сумарних видатків).

Структура доходів і видатків федерального бюджету США формується під впливом багатьох чинників. При цьому одним з найважливіших є політична боротьба між демократичною та республіканською партіями. Видатки на соціальні потреби і медицину є найбільшими і становлять від 10 до 15 % ВВП і від 40 до 50 % загального обсягу державних видатків. Найнижчий рівень видатків на освіту серед усіх країн пояснюється тим, що у США освіта переважно фінансується з місцевих бюджетів та бюджетів штатів. Забезпечення виконання державою функції оборони виходить із воєнної доктрини, яка спирається на провідну роль США у світі. Це могутня у воєнній сфері держава, яка відповідно значні кошти витрачає на воєнні цілі (16,3 % сумарних видатків). За пропозицією адміністрації Білого дому передбачено виділення в 2020 р. 716 млрд дол. США на оборону (в т.ч. на глибоку модернізацію американських ядерних арсеналів). Ще 23 млрд дол. США пропонується виділити на покращення безпеки кордонів Сполучених Штатів, у тому числі й розбудову стіни на кордоні з Мексикою. Команда Трампа запропонувала у новому бюджеті також виділення 200 млрд дол. США на розбудову та модернізацію інфраструктури країни. Збільшення фінансування військових потреб та інфраструктури планується досягти за рахунок скорочення витрат на інші цивільні програми.

В Україні фінансування соціальних потреб, науки й освіти є значно нижчим у порівнянні з розвинутими країнами. Причому, починаючи з 2014 року, цим статтям характерні стали тенденції до зниження, водночас відбувається зростання частки видатків на оборону, що пояснюється тривалим військовим конфліктом з Російською Федерацією.

Отже, вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду показало, що залежно від соціально-економічної і політичної ситуації та розробленої стратегії соціально-економічного розвитку країни бюджетна політика може передбачати різний ступінь перерозподілу ВВП за допомогою бюджету, більший чи менший рівень централізації фінансових ресурсів у межах бюджетної системи, пріоритетність бюджетного фінансування тих чи інших заходів, вибір шляхів досягнення збалансованості бюджетних доходів і видатків тощо.

Іванисько Н.М., студ., III курс, гр. ФБС-2, ФБСО
Науковий керівник – д.е.н., проф. Виговська Н.Г.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова політика держави – це сукупність державних заходів у сфері фінансової діяльності, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою її функцій. В процесі реалізації фінансової політики держави важливу роль відіграє контроль над формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів держави. Для досягнення поставлених цілей необхідно забезпечити ефективне функціонування державного фінансового контролю.

Вивчення процесу реалізації державного фінансового контролю здійснювали такі науковці: Стефанюк І.Б., Піхоцький В.Ф., Скоропад І.С., Пахолук Н.І., Федосов В.М., Чугунов І.Я. та інші.

Державний фінансовий контроль це – діяльність органів державної влади відповідно до чинного законодавства з метою забезпечення дотримання принципів фінансової дисципліни, ефективності, раціональності та законності в процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави. У нормативно – правовому забезпеченні функціонування державного фінансового контролю виділяють: Конституцію України, Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні, Бюджетний та Господарський кодекси, Укази Президента України та Постанови Кабінету Міністрів України. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» визначає правові та організаційні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні, функції органу державного фінансового контролю, права, обов'язки та відповідальність органу державного контролю в Україні, а також правовий захист службових осіб органу державного фінансового контролю в Україні.

Реалізація державного фінансового відбувається завдяки функціонуванню органу державного фінансового контролю, який здійснює контроль за виконанням функцій з управління об'єктами державної власності, цільовим та ефективним використанням коштів державного та місцевих бюджетів, розробляє пропозиції щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їм у подальшому, вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб. До об'єктів державного фінансового контролю відносять: органи виконавчої влади всіх рівнів, підприємства, установи, організації, щодо діяльності яких здійснюється контроль суб'єктами державного фінансового контролю. Функції органу державного фінансового контролю в Україні здійснює:

1. Верховна Рада – загальний постійний контроль за виконанням державного бюджету та найважливіших загальнодержавних програм економічного, соціального розвитку.

2. Міністерство фінансів – контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу (як стосовно державного бюджету, так і місцевих бюджетів).

3. Державна казначейська служба – контроль за відповідністю платежів взятим зобов'язанням та бюджетним асигнуванням, здійснює бухгалтерський облік всіх надходжень та витрат державного бюджету України.

4. Органи Державної аудиторської служби (з 2020 року – Офіс фінансового контролю) – контроль за цільовим та ефективним використанням коштів бюджетів усіх рівнів, які входять до складу бюджетної системи України, та коштів державних цільових фондів.

Проведення державного фінансового контролю спрямовується на перевірку доцільності, законності та цільового використання фінансових ресурсів держави, зокрема на повноту та цільове призначення субвенцій та інших дотацій. Передбачається регулярний моніторинг щодо своєчасності та цільового призначення виконання доходних і видаткових статей державного та місцевих бюджетів. З іншого боку, державний фінансовий контроль має забезпечити фінансову безпеку держави, базуючись на відповідних принципах, та шляхом застосування певних методів та прийомів, які забезпечують досягнення максимального захисту фінансових ресурсів держави. Кінцевим результатом проведення державного фінансового контролю є його результативність та ефективність, що відображається у виявлених порушеннях та впровадженні заходів щодо мінімізації можливих ризиків появи таких порушень та дотримання чинного законодавства.

Таким чином, державний фінансовий контроль є важливим елементом фінансової політики держави, адже для реалізації всіх складових фінансової політики необхідно здійснювати посилений контроль над фінансовими процесами в державі. Державний фінансовий контроль слід розглядати у взаємозв'язку з іншими фінансовими категоріями для більш детального та змістовного розкриття сутності цієї категорії.

**Костишин Ю.С., аспірант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – д.е.н., проф. Петрук О.М.
Державний університет «Житомирська політехніка»**

СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД МЕХАНІЗМУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, активізація міжнародного співробітництва, посилення інтеграційних процесів у світі актуалізує питання трансформації ролі національних держав та необхідності забезпечення належного рівня фінансової їх безпеки. Потенційною загрозою фінансовій безпеці виступає зростання обсягів контрабандних товарів, зниження митної вартості товарів, недотримання митного законодавства. Одним з важливих способів попередження вищезазначених порушень є створення дієвого та результативного механізму митного контролю.

У загальному розумінні під механізмом розуміють сукупність складових (елементів) цілого (системи), які, взаємодіючи, служать для передачі і перетворення руху на кожному етапі і забезпечують рух системи у визначеному напрямку. Поняття економічного механізму у фінансовій літературі є неусталеним: його досліджують як сукупність певних управлінських дій; спосіб організації певних процесів; упорядкування системи; сукупність форм та методів, спрямованих на реалізацію мети функціонування механізму; вплив елементів системи на інтереси певних суб'єктів тощо. У дослідженні державних або місцевих фінансів механізм контролю вживається у множині «контрольні механізми», що викликає думку про ототожнення контрольних механізмів з його методами, засобами або інструментами. Однак механічне поєднання методів не відображає внутрішнього змісту механізму, який виконує важливі системні функції у межах означеної системи. Наприклад, Чаленко А.Ю. визначає механізм як «сукупність ресурсів визначеного економічного процесу та способів їх поєднання» [1], тобто не обмежує механізм статичною складовою (ресурсами), доповнюючи їх динамічною складовою (застосуванням способів їх поєднання).

Константинова Н.А., вивчаючи сутність механізму державного контролю, стверджує, що більшість його тлумачень орієнтовані на використання структурного або структурно-функціонального підходу, який є непридатним в сучасних умовах господарювання, оскільки зорієнтований на реалізацію задачі функціонування механізму [2]. В основу нового механізму державного фінансового контролю слід покласти процесний підхід в поєднанні із впровадженням сучасних інформаційних технологій. Процесний підхід означає формування механізму контролю не щодо діючих органів управління та контролю, а щодо окремих процесів реалізації контрольних дій. Така теза є обґрунтованою, оскільки інформатизація економіки сприятиме впровадженню більш досконалих інструментів, форм, засобів контролю, що призведе в кінцевому підсумку до розвитку контрольного механізму в цілому.

В контексті забезпечення фінансової безпеки держави уточнимо, що механізм митного контролю – це процес впливу суб'єкта митного контролю на об'єкт за допомогою методів, які використовуються в межах здійснюваної митної політики для дотримання визначеного рівня фінансової безпеки держави за наявності сформованого нормативно-правового, кадрового, інформаційного та організаційного забезпечення. Це означає, що розробка стратегії забезпечення фінансової безпеки в країні повинна будуватись через впровадження відповідного механізму усунення та блокування зовнішніх та внутрішніх загроз національній економіці (механізму митного контролю). Це виявляється у здійсненні контролю за експортно-імпортними операціями, спрямованими на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника, за розробкою заходів протидії неконтрольованому впливу національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів [3, с. 148].

Центральними елементами контрольного механізму виступають суб'єкти та об'єкти митного контролю. До суб'єктів можна віднести органи державної влади, що мають відповідні контрольні владні повноваження, діяльність яких спрямована на прийняття управлінських рішень з реалізації митної політики в державі. Це, в першу чергу, Державна митна служба (до недавнього часу – Державна фіскальна служба, яка реалізовувала контрольні функції у сфері митної справи), Державна податкова служба, митниці. Досліджуючи перелік суб'єктів митного контролю, Осадча Н. та Ляшенко В. їх поділяють за такими рівнями: 1) суб'єкти, що безпосередньо відповідають за формування державної митної політики (Верховна Рада України, Державна митна служба (до 2019 року – Державна фіскальна служба); 2) органи, що відповідають за реалізацію державної митної політики щодо адміністрування митних платежів та дотримання чинного митного законодавства (Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки, Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва).

Заслугує на увагу й підхід до визначення суб'єктів митного контролю, орієнтований на оцінку дворівневої системи організації митної справи в країні. До першого рівня можна віднести Верховну Раду України, Президента України, Кабінет міністрів України та міністерства, комітети, відомства (Державна

митна служба, Державна податкова служба, Національний банк України, Служба безпеки України. Генеральна прокуратура тощо). До другого рівня включено три взаємопов'язані блоки, які в цілому формують структуру Державної митної служби (функціональні управління ДМСУ, регіональні митниці та митниці прямого підпорядкування). У структурі цих трьох блоків окремо виділяються митні пости. Не заперечуючи використання дворівневої системи контрольних органів у митній справі, можна диференціювати їх таким чином: 1) органи митного контролю, які безпосередньо здійснюють такий контроль (Державна митна служба, митниці Державної фіскальної служби, які безпосередньо здійснюють контроль шляхом надання дозволів на перетинання митного кордону) та 2) органи, які здійснюють митний контроль опосередковано, шляхом надання дозволу на здійснення митних операцій (Міністерство економічного розвитку та торгівлі України (нині – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства), Державна служба експортного контролю, Міністерство охорони здоров'я України, Національний банк України) та інші. Заслужують на увагу підходи, що дозволяють сформулювати перелік суб'єктів митного контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки на підставі виокремлених функцій митних органів.

Вивчаючи питання суб'єктного складу механізму митного контролю, В.М. Гаращук також пов'язує їх з основними функціями, зокрема: «наповнення державної казни шляхом стягнення мита та інших митних платежів; захист зовнішніх та внутрішніх економічних інтересів держави, національного виробника; реалізація та забезпечення законності і дисципліни учасників митних правовідносин; попередження та припинення порушень митних правил, застосування правових санкцій щодо правопорушників; розробка і запровадження (разом з іншими компетентними органами) механізму зовнішньої та внутрішньої економічної політики» [4, с. 24]. В такому трактуванні автора можна простежити ідентифікацію таких функцій суб'єктів митного контролю: фіскальну або мобілізуючу; захисну; превентивну (профілактичну); правоохоронну.

Вирішальна роль у сфері митного контролю в системі фінансової безпеки держави належить Державній фіскальній службі України (з 2019 року – Державній митній службі та Державній податковій службі), оскільки саме цей орган виконавчої влади інтегрує у своїх діяльності виконання майже всіх перерахованих функцій, спрямованих на захист економічних інтересів держави і суспільства від незаконних дій суб'єктів господарювання, контрабанди, незаконного перетинання кордону. Це дозволяє сформулювати мету механізму митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки як захист фінансових інтересів держави, окремих регіонів, громадян від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Відповідно загальними завданнями, які реалізуються в межах сформованої мети, є: 1) попередження злочинної діяльності при здійсненні митних операцій та контрабанди митних товарів; 2) застосування заходів адміністративного впливу на порушників митного законодавства (застосування штрафних санкцій, припинення дії ліцензії, стягнення додаткових коштів до бюджету); 3) здійснення поточного (оперативного) митного контролю на етапі митного оформлення товарів та цінностей; 4) захист вітчизняного ринку від недобросовісної іноземної конкуренції; 5) контроль за нарахуванням та сплатою митних платежів (визначення бази оподаткування, правильності нарахування митних платежів та строків їх сплати до бюджету) тощо. Є логічним передбачити, що на рівні кожного суб'єкту митного контролю ці завдання уточнюються та деталізуються.

Список використаної літератури:

1. Чаленко А.Ю. О неопределенности термина «механизм» в экономических исследованиях. Капитал страны. 2010. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-ponyatnyy-neopredelennosti-termina-mehanizm-v-ekonomicheskikh-issledovaniyah>
2. Константинова Н. А. Совершенствование механизма государственного финансового контроля как устойчивого социально-экономического развития регионов: автореф. дис....канд.ек.наук: спец. 08.00.01 / ФГОУ ВПО «Чувашский государственный университет имени И.Н. Ульянова». 2005. URL: <http://economy-lib.com/sovershenstvovanie-mehanizma-gosudarstvennogo-finansovogo-kontrolya-kak-instrumenta-ustoychivogo-sotsialno-ekonomicheskog#ixzz6Hn89hkJW>
3. Новосад І. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави. Світ фінансів. 2015. № 2. С.145-153.
4. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: автореф. дис... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Нац. юрид. акад. України імені Я.Мудрого. Харків. 2003. 35 с.

Корнійчук Є.М., магістрант, I курс, гр. ЗФБС-19-1м, ФБСО
 Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

Програмно-цільове фінансування, як найпрогресивніший і найбільш застосовний сьогодні метод макрофінансового бюджетування, спрямоване на управління бюджетними ресурсами в коротко- та середньостроковій перспективі. Цей метод передбачає розроблення та реалізацію бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат, із застосуванням критеріїв оцінки їх результативності й ефективності використання бюджетних коштів. Він базується на прозорості прийняття управлінських рішень у ході бюджетування та широкому залученні до нього громадськості. Програмно-цільове бюджетування охоплює всі стадії бюджетного процесу. Одне із завдань його застосування полягає у покращенні якості бюджетних послуг через підвищення відповідальності виконавців програм (надавачів послуг) і зіставлення затрат і результатів від надання таких послуг для суспільства.

Бюджетний процес за програмно-цільовим методом за своєю суттю є циклом, який починається та закінчується з визначенням переліку соціальних та економічних проблем і охоплює поетапне впровадження усіх заходів для їх подолання (рис. 1).

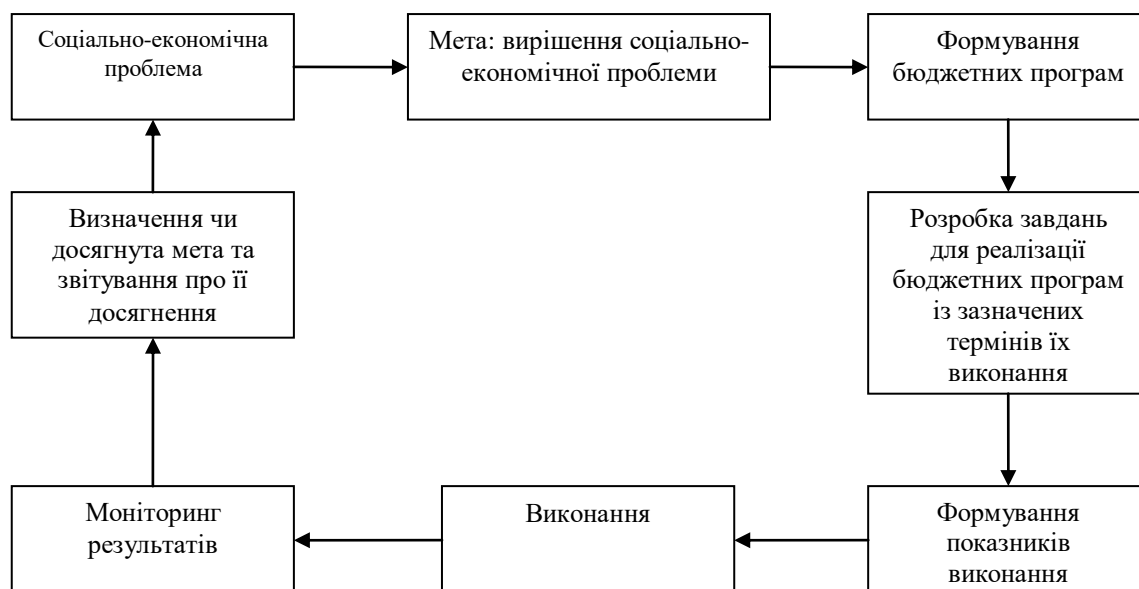

Рис. 1. Модель бюджетного процесу за програмно-цільовим методом

Кожен новий цикл бюджетування за програмно-цільовим методом починається з оцінки ефективності бюджетної програми після завершення її реалізації, тобто визначається ступінь досягнення мети програми. Завершальним структурним елементом є показники виконання бюджетних програм.

У концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі зазначається, що результативні показники дають змогу чітко показати використання бюджетних коштів, співвідношення досягнутих результатів і витрат, тривалість виконання бюджетної програми, її необхідність, і відповідність визначеній меті, а також порівнювати результати виконання бюджетних програм у динаміці за роки та між головними розпорядниками бюджетних коштів, зазначити найефективніші бюджетні програми при розподілі бюджетних коштів. Кількість результативних показників та їхнє представлення за групами (затрат, продукту, ефективності, якості) обумовлюється специфікою бюджетної програми та має задовольнити потреби аналізу виконання бюджетної програми. Тобто слід застосовувати ті результативні показники, які найкраще відображають досягнення встановленої мети, виконання завдань та напрямів використання бюджетних коштів. Об'єктивно найбільш інформативними є результативні показники ефективності та якості, що забезпечує вищий пріоритет їхнього використання.

Вважається, що запропоновані показники якості потребують доопрацювання, оскільки не повністю дають змогу оцінити якість суспільних послуг, наданих в межах бюджетної програми. Водночас кількість визначених показників ефективності та якості також обумовлена специфікою кожної галузі та особливостями кожної бюджетної програми.

Застосування результативних показників сприяє якісному та кількісному аналізу стану виконання бюджетної програми в частині фінансового забезпечення реалізації її заходів та ефективності виконання.

Результативні показники поділяються на такі групи:

- показники затрат – визначають обсяги та структуру ресурсів;
- показники продукту – використовуються для оцінки досягнення поставлених цілей;
- показники ефективності – визначаються як відношення кількості наданих послуг до їх вартості;
- показники якості – відображають якість наданої послуги.

У різних країнах застосовуються окремі набори показників виконання програм, але найпоширенішими є комплексне застосування таких показників як затрати, продуктивність, ефективність, якість (табл. 1).

Таблиця 1

Типи показників виконання бюджетних програм в окремих країнах

Велика Британія	Австралія	Нова Зеландія	США	Україна
Затрати	Затрати	Затрати	Затрати	Затрати
Результативність	Кількість Продукт Результативність	Кількість	Продукт Результативність	Продукт
Ефективність	Ефективність Своєчасність	Своєчасність	Ефективність	Ефективність
Якість	Якість Вплив Користь	Якість	Якість	Якість

Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що єдиної методики програмно-цільового бюджетування, яку можна застосувати у будь-якій країні, не існує. Це обумовлюється особливостями бюджетного устрою та побудови бюджетної системи кожної країни. Проте спільним у програмно-цільовому бюджетуванні є органічне поєднання чітко структурованої та змістовної частини програми з формуванням і використанням організаційного та фінансового механізмів її реалізації, контролем за виконанням і досягненням запланованих результатів.

Суть програмно-цільового методу бюджетування полягає в розподілі фінансових ресурсів за програмами, що мають конкретні стратегічні цілі й оперативні завдання, які необхідно виконати. Серед основних елементів покращеного процесу формування бюджету науковці виділяють: середньострокове управління видатками, посилення та прозоріший моніторинг і контроль за виконанням бюджету, а також раціональну структуру програм і розподілу ресурсів, що прямо впливають на можливість органів місцевого самоврядування задовольняти потреби населення.

Крім того, запровадження програмно-цільового методу складання та виконання бюджету має такі переваги:

- забезпечення прозорості бюджетного процесу, що чітко визначає цілі і завдання, на досягнення яких витрачаються бюджетні кошти, підвищення рівня контролю за результатами виконання бюджетних програм;

- забезпечення за результатами виконання бюджету здійснення оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення поставлених цілей та виконання завдань, а також проведення аналізу причин неефективного виконання бюджетних програм;

- упорядкування організації діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання бюджетних програм шляхом чіткого розмежування відповідальності за реалізацію кожної бюджетної програми між визначеними головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальними виконавцями бюджетних програм;

- посилення відповідальності головного розпорядника бюджетних коштів за дотримання відповідності бюджетних програм законодавчо визначеній меті його діяльності, а також фінансове забезпечення бюджетних програм і результати їх виконання;

- підвищення якості розроблення бюджетної політики, ефективності розподілу і використання бюджетних коштів.

Кравчук В.Є., магістрант, I курс, гр. ФБСМ-4, ФБСО
 Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ВАРТОСТІ БАНКІВ

У теорії та практиці існують різні підходи та методи оцінки не лише комерційного банку, але й вартості компанії. Розглянемо три основні підходи, які являються загальноприйнятими у світовій оціночній діяльності, а також узгоджуються з українською практикою по оцінці вартості компаній, а саме:

- дохідний підхід до оцінки вартості (заснований на припущенні, що потенційний покупець не повинен заплатити за частку в бізнесі більше, ніж він може принести доходів у майбутньому);
- витратний підхід (називають оцінкою вартості на основі активів банку, головна ціль використання цього методу полягає в оцінюванні вартості активів за гіпотетичної умови продажу банку);
- порівняльний або ринковий підхід (визначення ринкової вартості банку включає методи, що ґрунтуються на даних про здійснені угоди злиття і поглинання, суть даного підходу полягає в порівняльному аналізі основних параметрів діяльності банків-аналогів з оцінюваним банком, а саме величини власного капіталу та активів, рівня прибутковості та ризикованості, а ринкова вартість як орієнтир відповідно частково коригується).

Дослідження переваг і недоліків цих методичних підходів, що зображені в табл. 1, показало, що наявні підходи не повною мірою задовольняють потребу в інформації про вартість банку, управлінський склад банку і його менеджмент, оскільки через недостатню відкритість не дають повної інформації щодо формування вартості.

Таблиця 1

Переваги і недоліки методів оцінки ринкової вартості банків

Підхід	Переваги	Недоліки
Дохідний	<ul style="list-style-type: none"> – урахує часовий фактор вартості майбутніх потоків грошових коштів; – дозволяє враховувати під час розрахунку ставки дисконтування різноманітні ризики; – найкращим чином підходить для аналізу інвестиційної привабливості та становить значний інтерес для інвесторів; – дозволяє враховувати ризик та динаміку розвитку бізнесу 	<ul style="list-style-type: none"> – значною мірою залежить від реалістичності і точності прогнозів подальшого розвитку банку; – існують складності в розрахунку ставки дисконтування; – складність в отриманні необхідної інформації; – не розглядає ретроспективні результати діяльності
Витратний	<ul style="list-style-type: none"> – оцінює відтворювану вартість майна в поточних цінах; – урахує поточну і довгострокову заборгованість; – визначає ліквідаційну вартість банку; – оцінює активи та зобов'язання банку; – легкість одержання необхідних даних 	<ul style="list-style-type: none"> – ігнорує потенціал банку генерувати потоки грошових коштів; – значно залежить від облікової політики банку і процесу оцінки основних засобів; – не може бути застосований з метою визначення ринкової вартості; – не відображає інвестиційної складової бізнесу
Порівняльний або ринковий підхід	<ul style="list-style-type: none"> – простий у технічному плані; – показує реакцію ринку за використання реальної практики купівлі банківського бізнесу; – відображає «настрій» ринку і враховує співвідношення попиту та пропозиції; 	<ul style="list-style-type: none"> – складність у зборі даних про об'єкти аналогів на ринку; – не враховує варіанти подальшого розвитку діяльності комерційного банку; – не враховує ні минулих, ні майбутніх результатів діяльності; – не дозволяє розрахунок і внесення коректування в ринкові ціни об'єктів аналогів
Модель Ольсона	<ul style="list-style-type: none"> – являється відображення процесу створення цінностей власників, а не її розподіл, що вигідно відрізняє модель Ольсона від методу дисконтування дивідендів 	<ul style="list-style-type: none"> – мінімізує окремі компоненти всіх підходів до оцінки вартості бізнесу і являється однією з найбільш перспективних сучасних розробок в теорії оцінки вартості банку

Отже, усі підходи до оцінювання вартості банку є доволі складними внаслідок об'єктивних і суб'єктивних чинників (прогнозні дані, індивідуальність і специфічність кожного банку, повнота інформації). Досліджуючи питання про оцінку вартості комерційного банку, можна стикнутися з такою проблемою, як відсутність єдиного підходу і методу оцінювання банку. Ряд методів потребує глибокого аналізу фінансової звітності, в інших необхідно зробити оцінку на основі ринкових даних. Тому в майбутньому доцільно буде розробити такий метод, який ліквідував би неточності та проблеми вже існуючих методів та врахував особливості діяльності комерційних банків України.

Левченко Ю.Р., магістрант, I курс, гр. ЗФБС-19-1м, ФБСО
 Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

СУТНІСТЬ І ВИДИ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ

Основне призначення небанківських фінансових установ полягає у фінансуванні економічної діяльності та забезпеченні ефективного перерозподілу капіталу в суспільстві. Завдяки цьому створюються сприятливі умови для ефективного функціонування реального сектору економіки та прискорення кругообігу капіталу в процесі господарської діяльності. Поряд з цим діяльність небанківських фінансових установ сприяє активізації підприємництва, стимулює платоспроможний попит з боку населення, збільшує грошову масу в країні, забезпечує зростання ефективності функціонування економіки та її розширене відтворення.

Небанківська фінансова установа – це фінансова установа, яка відповідно до законодавства України надає фінансові послуги та має право здійснювати окремі банківські операції. Допустиму сукупність банківських операцій для небанківських фінансових установ встановлює НБУ.

Небанківські фінансові установи, акумулюючи кошти індивідуальних інвесторів і вкладаючи їх у різні економічні проекти, забезпечують рівновагу на ринку капіталів через погодження пропозиції і попиту на фінансові ресурси, перерозподіляють і знижують фінансові ризики, забезпечують підвищення ліквідності фінансових вкладень різних інвесторів внаслідок професійного управління залученими коштами. Таким чином, крім досягнення власних комерційних цілей, небанківські фінансові установи сприяють вирішенню загальноекономічних завдань, фінансуванню реального сектору економіки та економічному зростанню в Україні.

Перелік небанківських фінансових установ є досить широким, кожна установа має свій особливий вид діяльності та послуг, що надаються. У рис. 1. наведено види небанківських фінансових установ згідно з відповідними законодавчими актами.

Рис. 1. Види небанківських фінансових установ

Охарактеризуємо види небанківських фінансових установ:

–страховик (страхова компанія, страхова організація) – фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України «Про господарські товариства», з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ має бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених цим Законом. Вони одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності [6];

–кредитна спілка – неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах задля задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [4];

–ломбард – фінансова установа, виключним видом діяльності якої є надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів під заставу майна на визначений строк і під процент та надання супутніх послуг ломбарду [1];

– недержавний пенсійний фонд – юридична особа, створена відповідно до цього Закону, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно задля накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному цим Законом порядку. Суб'єктом другого рівня системи пенсійного забезпечення є недержавний пенсійний фонд, який створений та діє відповідно до законодавства про недержавне пенсійне забезпечення, відповідає вимогам цього Закону для отримання ліцензії на надання послуг у накопичувальній системі пенсійного страхування [5];

– лізингова компанія (лізингодавець) – юридична особа, яка передає право володіння та користування предметом лізингу лізингоодержувачу [7];

– довірчі товариства – товариство з додатковою відповідальністю, яке здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірцями майна щодо реалізації їх прав власників. Майном довірителя є кошти, цінні папери та документи, які засвідчують право власності довірителя [2];

– інвестиційний фонд, інвестиційна компанія – юридична особа, заснована у формі закритого акціонерного товариства з урахуванням вимог, встановлених цим Положенням, що здійснює виключну діяльність у галузі спільного інвестування. Торговець цінними паперами, який, окрім провадження інших видів діяльності, може залучати кошти для здійснення спільного інвестування шляхом емісії цінних паперів та їх розміщення [3].

Отже, небанківські фінансові установи відіграють суттєву роль на ринку фінансових послуг. Перелік фінансових послуг, що надаються небанківськими фінансовими установами є досить різноманітним.

Список використаної літератури

1. Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами : затверджене Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26 квітня 2005 року № 3981 (поточна редакція № 0040-17 від 10.02.2017). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0565-05>.

2. Про довірчі товариства : Декрет КМУ від 17 березня 1993 року № 23-93. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-93>.

3. Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії : Указ Президента України від 19 лютого 1994 року № 55/94. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/94>.

4. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 року № 2908-III (поточна редакція № 440-IX від 13.02.2020). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>.

5. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 9 липня 2003 року № 1057-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

6. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР (поточна редакція № 440-IX від 13.02.2020). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

7. Про фінансовий лізинг : Закон України від 16 грудня 1997 року № 723/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80/ed19990130>.

Митюк О.С., магістрант, I курс, гр. ФБСМ-4, ФБСО
 Науковий керівник – к.е.н., доц. Дячек С.М.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

СУЧАСНИЙ СТАН ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах спаду виробництва, підвищення вартості позикового капіталу, погіршення платіжної дисципліни та зростання темпів інфляції управління оборотним капіталом підприємства є одним із вагомих елементів управління економічною діяльністю підприємства. Актуальними стають питання ефективного використання оборотних активів та забезпечення підприємств ними. Для розробки конкретних рекомендацій щодо вдосконалення системи управління оборотними активами підприємства необхідно виявити існуючі особливості структури та динаміки поточних активів вітчизняних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Структура оборотних активів суб'єктів господарювання за 2010-2018 рр.

Рік	Загальна сума оборотних активів, млн. грн.	У тому числі							
		Дебіторська заборгованість		Запаси		Грошові кошти		Інші оборотні активи	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2010	2229892,3	1374810,4	61,65	497195,30	22,30	126039,80	5,65	231846,80	10,40
2011	2584162,5	1499971,5	58,04	628276,10	24,31	158270,10	6,12	297644,80	11,52
2012	2921135,8	1701397,3	58,24	688603,50	23,57	188670,60	6,46	342464,40	11,72
2013	3069041,5	1778103,7	57,94	683587,80	22,27	207799,00	6,77	399551,00	13,02
2014	3271954,0	1962772,1	59,99	654061,80	19,99	248656,10	7,60	406464,00	12,42
2015	4108602,7	2517203,5	61,27	850835,40	20,71	301587,20	7,34	438976,60	10,68
2016	5772816,5	3945631,4	68,35	1046468,00	18,13	334528,30	5,79	446188,80	7,73
2017	5650817,4	3459248,2	61,22	1294619,90	22,91	365615,90	6,47	531333,40	9,40
2018	3350088,7	-	-	-	-	-	-	-	-

З 2010 р. по 2016 р. спостерігається зростання кількості оборотних активів на підприємствах, що може свідчити про формування більш мобільної структури активів. І навпаки у 2017 р. можемо спостерігати тенденцію до зменшення оборотних активів, що може бути тривожним сигналом, який може вказувати на зниження ефективності технологічного процесу чи зменшення попиту на продукцію.

В структурі оборотних активів вітчизняних підприємств переважає дебіторська заборгованість. У 2017 р. порівняно із 2010 р. питома вага дебіторської заборгованості майже не змінилася і зменшилася на 0,23 %. Не зважаючи на незначне зменшення, 61,22 % дебіторської заборгованості у складі оборотних активів – це багато, тому що підприємства недоотримали за відвантажену продукцію грошових коштів. В майбутньому це може спричинити технічне банкрутство підприємства. Значна кількість дебіторської заборгованості призводить до нестачі фінансових ресурсів на підприємстві, і, як наслідок, несвочасні платежі до бюджету, інших позабюджетних фондів, розрахунки з постачальниками тощо, тобто виникає ланцюгова реакція, яка позначається на всій економіці країни.

Протягом 8 років частка запасів у структурі оборотних активів майже не змінювалася, коливаючись від 20 % до 24 %. Це має позитивний вплив на фінансовий стан підприємств, оскільки запаси самі по собі є найменш ліквідною частиною оборотних активів, з їх утриманням пов'язано багато різних витрат і витрат. Запаси і готова продукція, особливо коли вони створені в надлишковій кількості, підпадають під різні природні та штучні втрати, а також вимагають додаткові витрати на їх утримання. Стабільна частка запасів в підприємствах України означає, що всі ці процеси підприємства тримають під контролем.

У 2017 р. у порівнянні з 2010 р. частка грошових коштів збільшилася із 5,65 % до 6,47 %, що на 0,82 % більше, різниця є незначною, проте тенденція до зростання питомої ваги грошових коштів в оборотних активах за останні роки має позитивний вплив. Оскільки, грошові кошти є найбільш ліквідною статтею оборотних активів.

Зростання обсягів оборотних активів не завжди є позитивною тенденцією, оскільки призводить до збільшення прибутку лише до досягнення деякого оптимального їх рівня. Подальше зростання оборотних активів призведе до того, що підприємство матиме в своєму розпорядженні вільні активи, утримання яких може викликати великі витрати і, як наслідок, зниження прибутку підприємства. Тому оборотні активи слід розглядати не лише з точки зору їх кількості, а й з позиції ефективності їх використання.

При дослідженні стану оборотних активів, також слід звернути увагу не лише на їх структуру та динаміку, а і на їх вплив на фінансовий стан підприємства (табл. 2).

Показники ефективності використання оборотних активів вітчизняних підприємств

Рік	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Період погашення дебіторської заборгованості	Коефіцієнт оборотності запасів
2010	1,51	2,45	147,03	3,54
2011	1,54	2,66	135,29	3,40
2012	1,44	2,47	145,72	3,36
2013	1,32	2,28	158,05	3,48
2014	1,27	2,12	169,42	3,92
2015	1,33	2,17	166,00	2,58
2016	1,08	1,58	227,72	2,46
2017	1,36	2,23	161,56	2,49

Одним із таких показників є коефіцієнт оборотності оборотних активів, який відображає швидкість обороту капіталу підприємств, або ж, скільки разів за аналізований період відбувається повний виробничий цикл й обіг, що призводить до отримання прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна одиниця оборотних активів. Із проведених розрахунків ми бачимо, що найбільшого значення коефіцієнт оборотності досяг у 2011 р. і становив 1,54, проте найбільша кількість оборотних активів була у 2016 р. тоді коефіцієнт мав найменше значення 1,08. Протягом усього аналізованого періоду з 2010-2017 рр. значення цього коефіцієнта було більшим одиниці, що вказує на те що оборотні активи проходять повний виробничий цикл більше як 1 раз за рік, відповідно і отримання прибутку відбувається частіше. Також за досліджений період можемо спостерігати зменшення цього показника так у 2017 р. порівняно із 2010 р. зменшився на 0,15, це є поганою ознакою і може свідчити про неефективну політику управління запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами та іншими оборотними активами.

Показник оборотності дебіторської заборгованості показує відношення чистого доходу (виручки) від реалізації до середньорічної величини дебіторської заборгованості. Або ж, відображає у скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість. Цей показник показує ефективність процесу кредитного контролю з боку підприємства, адже, надаючи товар з відстроченням оплати іншим суб'єктам, підприємство фактично їх кредитує.

За аналізований період спостерігається зменшення коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості, так у 2010 р. він становив 2,45, а у 2017 р. – 2,23, що на 0,22 менше. Найменше значення цього показника спостерігалось у 2011 р. на рівні 1,58. Отже, не зважаючи на фактично не змінну кількість дебіторської заборгованості, значення коефіцієнту вказує на те, що це все ж має негативний вплив на фінансовий стан підприємства, оскільки скорочення оборотності дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів знижує його ліквідність та платоспроможність.

Ефективність управління дебіторською заборгованістю також можна розглянути на прикладі показника періоду її погашення. Період погашення дебіторської заборгованості – індикатор відносин підприємства з клієнтами, який показує, за який час покупці погашають свої рахунки. Коефіцієнт дає уявлення про платіжну дисципліну покупців. Збільшення показника говорить про те, що клієнти вилучають фінансові ресурси компанії на більший термін. У деяких випадках це може бути хорошою тенденцією, оскільки товарне кредитування може бути частиною стратегічного плану підприємства, то дебіторська заборгованість компанії буде збільшуватися, проте це призведе до збільшення рівня збуту. Про те зважаючи на те, що рівень дебіторської заборгованості у складі оборотних активів є значним, це є поганою тенденцією, оскільки більша частина оборотних активів підприємств більший термін не зможе перетворитися на грошові кошти. В першу чергу, це вплине на такі показники фінансового стану підприємства як платоспроможність та ліквідність.

Коефіцієнт оборотності запасів має тенденцію до зниження (у 2010 р. – 3,54, а у 2017 р. – 2,49), що свідчить про уповільнення швидкості реалізації запасів підприємства. Зменшення оборотності свідчить про те, що більше коштів вкладено в найменш ліквідні оборотні активи – запаси, що також свідчить про менш ліквідну структуру оборотних активів і менш стійке фінансове становище підприємства. Зниження даного показника свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію.

Отже, аналіз стану оборотних активів вітчизняних підприємств за 2010-2017 рр. засвідчив неоптимальну структуру оборотних активів сформовану підприємствами. Вагома частка дебіторської заборгованості у складі оборотних активів вказує як на значне уповільнення платіжного обороту в країні, викликані політичною та економічною ситуацією, так і на неефективну кредитну політику підприємств. Протягом усього аналізованого періоду спостерігається зниження ефективності використання оборотних активів, що виражається у зменшенні значень коефіцієнтів їх оборотності та свідчить про необхідність розробки та використання сучасні механізмів управління грошовими коштами, дебіторською заборгованістю та запасами.

Мягченко Н.О., студ., IV курс, гр. ФБС-1, ФБСО
Науковий керівник – д.е.н., проф. Виговська Н.Г.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОСТАННІ ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА

Акціонерні товариства відіграють провідну роль у сучасній ринковій економіці. Вони є найбільш стійкою формою підприємницької діяльності та можуть функціонувати тривалий період незалежно від власників (акціонерів), що створює можливості для перспективного розвитку. Зміна власників через продаж акцій не порушує цілісності акціонерного товариства.

За українським законодавством акціонерне товариство – це господарське товариство, статутний капітал якого не може бути меншим, ніж 1250 мінімальних заробітних плат і який поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [1].

16 листопада 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів», покликаний забезпечити належний захист прав акціонерів та підвищити рівень прозорості діяльності акціонерних товариств. До підготовки змін законодавства були залучені фахівці Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національного депозитарія України, експерти з юридичної спільноти.

До ЗУ «Про акціонерні товариства» було запроваджено майже 300 змін. Умовно їх можна поділити на такі основні блоки:

- зміна підходу до поняття публічної та приватної компанії;
- посилення вимог до публічних та спрощення для приватних компаній;
- допуск акцій приватних товариств до торгів на біржі;
- скасування необхідності публікацій у офіційному друкованому виданні Комісії;
- зміна порядку скликання та проведення загальних зборів акціонерів;
- зміна порядку формування та компетенцій Наглядової ради;
- обмеження прав акціонерів;
- перерозподіл повноважень між органами товариства.

Положеннями закону змінився підхід до розподілу акціонерних товариств на публічні та приватні. Частиною 1 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» доповнено пунктом 15-2, який містить визначення публічного АТ: публічне акціонерне товариство – акціонерне товариство, щодо акцій якого здійснено публічну пропозицію та/або акції якого допущені до торгів на фондовій біржі в частині включення до біржового реєстру. Також були внесені зміни до статті 3 Закону України «Про акціонерні товариства» щодо правового статусу акціонерного товариства.

Законом пропонується відмовитись від фіксування в найменуванні акціонерного товариства його типу. Так, внесені зміни до ч. 4 ст. 3. Закону України «Про акціонерні товариства»: повне найменування акціонерного товариства українською мовою повинне містити його організаційно-правову форму (акціонерне товариство). Тип акціонерного товариства не є обов'язковою складовою найменування акціонерного товариства [2].

Також виключається вимога, що банки можуть бути не лише у формі публічних акціонерних товариств (внесені зміни до ч.1 ст.6 Закону України «Про банки і банківську діяльність»: банки в Україні створюються у формі акціонерного товариства або кооперативного банку). При цьому на банки розповсюджуються вимоги з розкриття інформації, як і на публічні компанії, та встановлюються підвищені вимоги до корпоративного управління, а саме: в частині формування наглядової ради та її комітетів.

Додатково Законом розширюється обсяг інформації та способи її розкриття для публічних акціонерних товариств і банків, при цьому скасовано обов'язок публікувати інформацію в одному з офіційних видань. Документом передбачається зменшення обсягу розкриття інформації для приватних акціонерних товариств, запроваджується можливість надання інформаційних послуг на фондовому ринку приватними особами, а не лише НКЦПФР та його установами, наприклад, відповідно до абзацу 4 ч.1 ст.35 Закону України «Про акціонерні товариства» АТ розміщує повідомлення про проведення загальних зборів у загальнодоступній інформаційній базі даних НКЦПФР про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку.

Зазначеним Законом посилюються вимоги до прозорості діяльності наглядової ради акціонерного товариства (Закон України «Про акціонерні товариства» доповнено статтею 51-1), обрання незалежних членів, розширюються її повноваження (статті 51, 52, 53, 53-1 та 54 Закон України «Про акціонерні товариства»).

Законом України № 2210-VIII ряд питань, які регулювалися статутом АТ, передано на вирішення наглядової ради. Зокрема:

- конкретний спосіб подання повідомлення акціонера (п.14 ч.1 ст.2 Закону України «Про акціонерні товариства»);
- порядок повідомлення товариством осіб, які мають право на отримання дивідендів, про дату, розмір, порядок та строк їх виплати (абз.3 ч.4 ст.30 Закону України «Про акціонерні товариства»);
- спосіб повідомлення про проведення загальних зборів та надсилання проекту порядку денного акціонерам персонально особою, яка здійснює загальні збори (абз.2 ч.1ст.35 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Законодавцем також зменшено розмір значного пакету акцій з із 10 і більше відсотків простих акцій до 5 і більше відсотків простих акцій (пункт 5ч.1 ст.2 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Доповнивши ч.1 ст.2 Закону України «Про акціонерні товариства» пунктом 15-1, Закон визначив порогові значення пакета акції – 5, 10, 15, 20, 25, 30, 50, 75, 95 відсотків голосуючих акцій ПАТ.

Законодавець встановив презумпцію переважного права при додатковій емісії акцій акціонеру – власнику простих акцій у процесі емісії товариством простих акцій та акціонеру – власнику привілейованих акцій у процесі емісії товариством привілейованих акцій. Проте відніс до компетенції загальних зборів акціонерів можливість прийняття рішення про невикористання такого права, встановивши умови, за яких може бути прийнято таке рішення та високий поріг для прийняття такого рішення – більш як 95 відсотків голосів акціонерів від їх загальної кількості, які зареєструвалися для участі у загальних зборах (ст. 27 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Зазнав змін і усталений підхід до компетенції загальних зборів акціонерів – загальні збори можуть вирішувати будь-які питання діяльності акціонерного товариства. Відповідно до нової редакції ч. 1 ст.33 Закону України «Про акціонерні товариства» загальні збори можуть вирішувати будь-які питання діяльності акціонерного товариства, крім тих, що віднесені до виключної компетенції наглядової ради законом або статутом. Поряд з цим доповнено перелік питань, які належить до виключної компетенції загальних зборів (ч.2 ст.33) [3].

Також суттєвою є зміна вимог до повідомлення про проведення загальних зборів акціонерів. Насамперед, законодавець відмовився від обов'язкової письмової форми такого повідомлення (ч.1 ст.35 Закону України «Про акціонерні товариства»). Крім того, відредаговано та доповнено перелік даних, що має містити Повідомлення про проведення загальних зборів АТ (ч.3ст.35 Закону України «Про акціонерні товариства»). Доповнивши статтю35 Закону України «Про акціонерні товариства» частиною 4, законодавець встановив нові вимоги щодо публікації інформації щодо загальних зборів на власному веб-сайті АТ. Законодавець відмовився від вимоги про необхідність додавати до протоколу загальних зборів перелік акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах (абзац 5 ч. 3 ст. 40 Закону України «Про акціонерні товариства» виключено).

Законом України №2210-VIII виключено обмеження щодо можливості лише приватними АТ передбачати у статуті інші питання, рішення щодо яких приймаються більш як трьома чвертями голосів акціонерів. Такою можливістю тепер наділені всі АТ (ч. 5 ст. 42 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Новим для акціонерного законодавства є доповнення Закону України «Про акціонерні товариства» ст. 42-1, якою встановлюється обмеження при визначенні кворуму загальних зборів та прав участі у голосуванні на загальних зборах [4].

Отже, після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» Закон про АТ зазнав численних змін, а саме: збільшена оборотоздатність та інвестиційна привабливість ПрАТ, змінена фіксація типу АТ в його найменуванні, зменшено вимоги щодо обсягів і способів розкриття інформації на фондовому ринку й обсягів річної регулярної інформації. Однією з позитивних змін – скасування публікацій повідомлень емітента. Це дозволить зменшити витрати акціонерного товариства на корпоративну діяльність. Вимога до публікації повідомлення про скликання загальних зборів акціонерів вже набула чинності, але майже всі Статути мають таку норму. Тобто 2018 рік став останнім роком публікацій акціонерних товариств. Звичайно, що він також передбачає усунення тих нагальних проблем, які були виявлені практикою застосування закону. Також кожного року змінюються вимоги до порядку скликання, організації та проведення Загальних зборів акціонерів. Це можна вважати еволюцією системи корпоративного управління. Вимогу публікації у газеті повідомлення про скликання скасували, усунули неточності щодо способів особистого повідомлення акціонерів, доповнили вимоги до розкриття повідомлень про Збори, збільшили обсяг інформації яку має отримати акціонер у повідомленні. В цій частині ЗУ «Про акціонерні товариства» все спрямовується на залучення акціонерів до їх власних прав за цінними паперами та посилення їх обізнаності. Попри суперечливість змін, запроваджених цим Законом, він має суттєві прориви у корпоративному управлінні. Виходячи з назви Закону – він досяг своєї мети. Вести бізнес у формі акціонерного товариства з боку мажоритарних власників та залучати інвестиції від стратегічних інвесторів стає простіше. Єдине, що це відбудеться за рахунок прав міноритарних акціонерів і Закон точно не сприяє залученню портфельного інвестора, а отже не вплине на розвиток фондового ринку.

**Невмержицька М.В., магістрант, 1 курс, гр. ЗФБС-19м, ФБСО
Науковий керівник – к.е.н., доц. Новак О.С.
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ПЕРЕВАГИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВАЛЮТНОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогодні в Україні виникає нова система валютного регулювання. Для полегшення валютного контролю Національний банк виконує перехід від системи тотального валютного контролю за будь-якою операцією до валютного нагляду, побудованого за правилом «менше ризиків – менше уваги, більше ризиків – більше уваги».

Національний банк України прийняв і оприлюднив усі нормативно-правові акти, які є основою для нової ліберальної системи валютного регулювання, передбаченої Законом про валюту. В модерну систему входить 8 головних постанов Правління Національного банку, які замінили минулу базу та 56 нормативно-правових актів у галузі валютного регулювання.

Постанови № 1 – 3 «Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України», «Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями», «Про затвердження Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей», є повсякденно чинними нормативно-правовими актами, але в тотальному масштабі чинитимуть тоді, коли Національний банк не матиме потреби використовувати засоби захисту на валютному ринку для упередженості ситуацій, що погрожують макрофінансовій стабільності.

Постанови № 4 та № 6 «Про затвердження Положення про перелік заходів захисту, порядок та критерії їх запровадження, подовження та дострокового припинення», «Про затвердження Положення про порядок надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками», теж є безперервно чинними постановами. Вони формулюють загальний список припустимих заходів захисту та критеріїв їх застосування на валютному ринку, а також впроваджують повідомну процедуру щодо кредитних договорів з нерезидентами.

Постанова № 5 «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті» має тимчасовий характер і розкриває реальні заходи захисту, запроваджені Національним банком. Ці заходи анулюватимуться відповідно до темпів покращання макрофінансового стану.

Постанова № 7 «Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів» теж тимчасово формує систему заходів виконання банками валютного нагляду за дотриманням граничних термінів розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів до скасування такої вимоги.

Постанова № 8 «Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) про валютні операції» є одним із основних документів у введенні ризик орієнтованого підходу у валютному надгляді.

Нацбанк також пролонгує час роботи Системи з 17-30 до 19-00 для зручності банків, які матимуть більше часу для подання йому інформації про існуючу суму коштів у гривнях рахунку 2900 (рахунок для резервування коштів клієнтів для купівлі іноземної валюти) та про запланований на наступний день обсяг обов'язкового продажу валютних надходжень. Також затверджено постанову №16 від 04.01.2019 р. «Про документ для обліку та реєстрації валютно-обмінних операцій», яка утверджує форму і зміст розрахункових документів для проведення валютно-обмінних операцій.

Ухвалення усіх зазначених нормативно-правових актів є ще однією серйозною стадією лібералізації валютного ринку. Норми цих документів цілеспрямовані на дерегуляцію інвестицій, полегшення проведення транскордонних операцій з валютними цінностями і розширення списку доступних валютних операцій. Теперішня система валютного регулювання запрацювала разом із впровадженням Закону про валюту. Нове регулювання передбачає ряд послаблень на валютному ринку, які спрощують ведення бізнесу та покращують інвестиційну діяльність в Україні.

Всього із 07 лютого введені в дію більше 20 послаблень:

1. Збільшено граничний строк здійснення розрахунків за експортно-імпортними контрактами до 365 днів;
2. Відмінено валютний надгляд для експортно-імпортних операцій до 150 тис. грн;
3. Знижено з 1-го березня норму обов'язкового продажу валюти бізнесом з 50% до 30%;
4. Відмінено вимогу щодо попереднього резервування коштів у гривні для купівлі валюти (так звану T+1);
5. Надано можливість бізнесу репатріювати дивіденди за 2018 рік включно (у сумі 7 млн. євро в місяць);
6. Відмінено персональні ліцензії – замінено системою е-лімітів (€2 млн. в рік для юр. осіб, €50 тис. в рік – фіз. осіб);

7. Відмінено санкції у виді припинення зовнішньо-економічної діяльності за порушення строків розрахунків;
8. Відмінено ліміт на дострокове погашення зовнішніх зобов'язань;
9. Дозволяється укладання форвардів для хеджування експортно-імпортних та боргових операцій, з та без поставки (розрахункові);
10. Спрощено та лібералізовано здійснення операцій за рахунками юридичних осіб нерезидентів в банках України;
11. Реєстрацію зовнішніх запозичень замінено на по відомчий характер надання інформації (по суті скасовано дозвільну систему);
12. Дозволено online купівлю іноземної валюти фізичними особами – аналогічно до ліміту купівлі готівкової валюти (зараз до 150 тис. грн. на день в еквіваленті);
13. Дозволено резидентам розміщувати власні кошти в іноземній валюті на депозитних рахунках в банках України і закордонних банках (крім розміщення фізичними особами коштів на рахунках за кордоном. Такі операції можуть здійснюватися як за рахунок власної, так і купленої іноземної валюти)
14. Дозволяється банкам продавати державні ЦП, номіновані в іноземній валюті, своїм клієнтам як в гривні, так і в іноземній валюті. Купівля банками таких цінних паперів у клієнтів (крім банків) може здійснюватися лише у гривнях.
15. Дозволяється банкам укладання валютних СВОПів з резидентами та нерезидентами;
16. Збільшено ліміт на перекази іноземної валюти за кордон без відкриття рахунку для фіз. осіб (з 15 до 150 тис. грн на рік);
17. Збільшено ліміт на купівлю БМ фіз. та юр. особами з 3,21 тр. унції на тиждень (100г) до еквіваленту 150 тис. грн на день (без обмежень для юр. осіб, що ведуть пов'язану з використанням БМ діяльність)
18. Юридичним особам дозволяється ввіз вивіз готівкової ІВ та БМ (якщо це передбачено їх статутом);
19. Дозволяється внесення платежів у іноземній валюті при страхуванні життя;
20. Лібералізовано операції за ЛОРО рахунком – дозволяється здійснювати інвестиції та кредитувати резидентів з рахунку ЛОРО в гривнях банку-нерезидента;
21. Купівля валюти в межах залишку на ЛОРО рахунку – банкам-нерезидентам дозволено купувати валюту на всю суму залишку в гривнях на рахунку;
22. Накопичення валюти для погашення зовнішніх запозичень - дозволяється купувати і накопичувати ІВ на рахунку для виплат по зовнішнім запозиченням;
23. Відмінено подвійний контроль (при надходженні ВМД до іншого банку) – валютний нагляд здійснює лише банк, який отримав ВМД;
24. Здійснювати інвестиції в Україну можна в валютах 1-ї та 2-ї груп класифікатора валют;
25. Заборонено резидентам інвестувати кошти в країну агресор/окупант, офшорні зони та країни, що не виконують/не належно виконують рекомендації FATF;
26. Уніфіковано переміщення валютних цінностей через кордон – обов'язкове декларування для всіх цінностей вартістю в €10 тис. Євро та більше (за курсом НБУ);

Нова система валютного регулювання залишає Нацбанку право впроваджувати заходи захисту у галузі валютних операцій у разі виникнення ситуацій, що загрожують стабільності фінансової системи. Приміром, це може бути регулювання обов'язкового продажу частини валютних надходжень та граничних строків розрахунків за операціями експорту-імпорту, уведення лімітів на виконання окремих валютних операцій, встановлення вимог виконання операцій, пов'язаних із рухом капіталу.

Разом ці норми мають лише попереджувальний характер – введення нових обмежень на валютному ринку з 7 лютого не передбачається. Метою Національного банку, як і раніше, залишається поступове зняття всіх валютних обмежень і перехід до режиму вільного руху капіталу.

Таким чином, скасування валютних обмежень передусім передуватиме оцінка Національним банком таких макроекономічних індикаторів як темпи зростання ВВП, динаміка інфляції, стан валютного ринку, фінансова стабільність, ситуація на зовнішніх ринках тощо. Водночас валютна лібералізація, передбачена дорожньою картою, не має часових рамок. Відповідно, чим швидше наставатимуть сприятливі макроекономічні та фінансові умови, тим швидше Національний банк усуватиме обмеження на валютному ринку, і навпаки.

Передбачені нововведення створюють для національного виробника більш сприятливі умови для розвитку інтернаціональних зв'язків, а також схвально позначаються на бізнес-активності іноземних інвесторів в Україні. Крім цього, удосконалене нормативне забезпечення виконання єдиної державної валютної політики послужить стабілізації української валюти і валютного ринку України у цілому, що на цьому етапі розвитку національної економіки та міжнародної економічної співпраці є одним із найважливіших завдань. Також, як бачимо, документ не містить чітко визначених регуляторних норм і ніби декларує принцип «дозволено все, що не заборонено законом». Та все ж таки передбачається існування цілої низки підзаконних актів, які насправді визначатимуть основні умови проведення валютних операцій.

Новак О.С., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Скородинська Н.М., магістрант
Державний університет «Житомирська політехніка»

РОЗВИТОК УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах питання управління державним боргом набувають особливої актуальності, адже в умовах пандемії, призупинення економічної активності, входженні в фінансову кризу та постійно зростаючої потреби держав у фінансових ресурсах для подолання наслідків пандемії необхідно шукати додаткові джерела фінансування, переважно позикові. В умовах обмеження ділової активності розраховувати на власні фінансові ресурси, тобто збільшення доходів бюджету, не варто, адже активно скорочується обсяг податкових надходжень як від суб'єктів бізнесу, так і від фізичних осіб. Крім того, суттєво скорочується попит на товари та послуги, крім товарів першої необхідності, а закриття кордонів обмежують обсяги експорту товарів за кордон, а отже і податкових надходжень від експортної виручки.

Протягом 2019 року Міністерство фінансів України достатньо ефективно проводило політику щодо залучення коштів за рахунок облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що дозволило знизити вартість запозичень з 19–21% на початку 2019 р. до 10–11% на початку 2020 р. Водночас, варто відмітити суттєве падіння попиту на ОВДП як серед нерезидентів, так і серед резидентів, тому джерело запозичень до моменту стабілізації ситуації необхідно шукати інше.

В нових умовах залучені ресурси мають бути максимально ефективно використані, адже крім потреби коштів для відновлення економіки після пандемії, необхідні також кошти на покриття дефіциту бюджету, та обслуговування уже існуючої заборгованості.

До основних методів управління державним боргом відносять такі:

1. Рефінансування державного боргу, що передбачає погашення основного боргу та відсотків за ним за рахунок коштів, отриманих від розміщення нових позик та залучення кредитів від кредитних організацій. Україна достатньо часто вдається до зазначеного методу управління державним боргом, однак ефективним цей метод може бути тільки в тому випадку, коли нові позики залучаються під нижчі процентні ставки.

2. Новація передбачає укладення угоди між позичальником та кредитором щодо заміни одних зобов'язань іншими. Такий метод, на відміну від рефінансування, можливо застосувати по відношенню до окремих кредиторів, а також складно використати у разі випуску облігацій державної позики.

3. Конверсія державного боргу – зміна дохідності позик; здійснюється у разі зміни ситуації на фінансовому ринку (наприклад, рівня облікової ставки центрального банку) чи погіршення фінансового стану держави, якщо вона не може виплачувати передбачуваний дохід.

4. Консолідація передбачає зміну термінів дії позик, як правило, у сторону збільшення, однак, іноді може застосовуватися й зменшення термінів дії позик у випадку покращення фінансового стану країни.

5. Відстрочення погашення позики (усіх раніше випущених позик) передбачає перенесення термінів виплати заборгованості з одночасним призупиненням виплати доходів по ній.

6. Анулювання державного боргу, тобто відмова держави від погашення раніше взятих на себе зобов'язань.

7. Реструктуризація передбачає підписання угоди про припинення боргових зобов'язань, що складають державний борг із заміною їх на інші боргові зобов'язання з іншими умовами обслуговування та погашення.

8. Обмін за регресивним співвідношенням облігацій попередніх позик на одну нову з коефіцієнтом, що зменшується, здійснюється, щоб скоротити державний борг.

9. Дострокове погашення державного боргу застосовується з метою скорочення витрат на обслуговування боргу.

10. Сек'юритизація відноситься до новітніх методів управління державним боргом та передбачає трансформацію державного боргу у забезпечені цінні папери. До методу сек'юритизації можуть вдаватися ті країни, які мають високий кредитний рейтинг.

В сучасних умовах для виходу з кризової ситуації більшість країн-позичальників, у тому числі Україна, будуть використовувати консолідацію та відстрочення погашення позик. Крім того, для покриття дефіциту бюджету у 2020 році Міністерство фінансів України очікує на залучення нових позик у МВФ. До переваг позик міжнародних фінансових організацій відносять їх невисоку вартість. Однак, на нашу думку, це джерело залучення коштів необхідно використовувати обережно, оскільки залучення коштів відбувається в іноземній валюті, що в умовах інфляції призводить до збільшення боргу. На нашу думку, до перспективних джерел залучення коштів варто віднести сек'юритизацію під інфраструктурні та прибуткові державні проекти, що дозволить створити додаткові робочі місця та забезпечить додаткові надходження до бюджету.

Одінцов М.Р., магістрант, I курс, гр. ЗФБС-19-1м, ФБСО
Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Бюджетну політику необхідно розглядати як цілеспрямовану діяльність держави (в особі органів державної влади і місцевого самоврядування) щодо регулювання бюджетного процесу, управління бюджетним дефіцитом, а також використання бюджетної системи для реалізації завдань економічної політики в країні.

Бюджетна політика України постійно перебуває в центрі суспільної уваги, оскільки вона є ключовою ланкою економічної політики держави. Від якості закладених у бюджет параметрів залежать рівень соціального захисту громадян, інвестиційні можливості держави, ступінь впливу України на міжнародній арені, підприємницька активність суб'єктів господарювання і громадян, та інтереси різних суспільних груп в цілому.

Бюджетна політика як складова фінансової, взаємодіючи тісно з податковою, грошово-кредитною, обліковою, інвестиційною та валютною політикою, відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, що є передумовою розвитку виробництва, підвищення його ефективності, підтримання підприємницької активності та підвищення добробуту населення.

Розробка чіткої стратегії бюджетної політики передбачає визначення узагальнених контрольних показників, затвердження яких має здійснюватися на найвищому урядовому рівні. Помилки в прогнозуванні соціально-економічного розвитку, недооцінка наслідків негативних процесів, що розвиваються в економіці, соціальній сфері та фінансовому секторі, прирікають бюджетне планування на невдачу.

Уряди багатьох країн оприлюднюють такі показники для того, щоб стимулювати обговорення бюджетної політики в суспільстві та досягти злагоди щодо її цілей і засобів їх досягнення. Контрольні бюджетні показники є відображенням як поглядів уряду на вплив держави на економіку, так і його пріоритетів щодо обсягів оподаткування, позик і видатків. До контрольних показників бюджетної політики належать:

— відносні показники - виражені у відсотках до ВВП або іншого показника сукупної економічної діяльності держави. Наприклад, відносний показник може стосуватись обсягів державного боргу, державних позик, надходжень, видатків;

— темпи змін обсягу видатків - зростання величин контрольних цифр може бути виражене в номінальних показниках, тобто з урахуванням підвищення цін, у такому випадку темпи зростання оприлюднюються разом з відносними показниками;

— абсолютні показники - планові цифри, які мають грошовий вираз.

Сукупність цих показників є підґрунтям для визначення основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період.

Бюджетна політика є активним інструментом економічної та соціальної політики держави. З огляду на конкретну соціально-економічну і політичну ситуацію та наявну стратегію соціально-економічного розвитку країни бюджетна політика може передбачати різний ступінь перерозподілу національного доходу держави за допомогою бюджету, більший чи менший рівень централізації фінансових ресурсів у рамках бюджетної системи, посилення чи послаблення регламентації використання бюджетних коштів, пріоритетність бюджетного фінансування тих чи інших заходів, вибір шляхів досягнення збалансованості бюджетних доходів і видатків тощо.

Бюджетна політика змінюється і корегується залежно від тих завдань, що постають перед державою на певних етапах її розвитку.

Суть проблеми побудови ефективної бюджетної політики полягає в її науковому обґрунтуванні і тому, наскільки вона базується на фундаментальних теоретичних засадах, виходячи з певної фінансової доктрини держави. У плануванні бюджетної політики держава має виходити з необхідності забезпечення фінансової та соціальної стабільності, враховуючи всю сукупність національних, історичних, політичних, соціально-економічних та інших особливостей розвитку держави.

Осіпчук А.В., студ., 2 курс, гр. ФБС-3, ФБСО
Науковий керівник – к.е.н., доц. Довгалюк В.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПОНЯТТЯ «ЯКІСТЬ ЖИТТЯ» НАСЕЛЕННЯ, ЙОГО СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА

За роки суверенітету в національному господарстві України накопичились соціально-економічні проблеми, як поява бідних і багатих, скорочення середнього прошарку населення, недоступність вищої освіти для широких мас населення, нестача житла та махінації з його будівництвом, дорогі якісні продукти харчування, зростання захворюваності, поява різних нових хвороб, відсутність якісних та доступних лікарських засобів, погіршення екології, скорочення вільного часу тощо. Все зазначене взаємопов'язано між собою та вимагає оптимізації організаційно-економічних механізмів покращення рівня життя населення.

Базовим поняттям, яке найбільш часто використовують для оцінки та характеристики умов життя населення, ступеню задоволення його матеріальних та побутових умов є «рівень життя». Проте дане поняття визнається досить «вузьким», оскільки враховує лише рівень споживання матеріальних благ і послуг, тобто є показником стану, що вимірюється в грошовому еквіваленті вартості життя, як сукупної вартості ресурсів. В свою чергу, додавання до оцінки рівня життя таких показників, як умови життя, праці, зайнятості, побуту, дозвілля, здоров'я, рівня освіти, екологічні умови, ступінь задоволення емоційних, культурних та інших специфічних потреб тощо дозволяє розглядати значно більш широкий та комплексний показник – «якість життя», якому є супутніми права й свободи людини, поведінкові й психологічні аспекти, загальний ідеологічний і культурний фон.

Систематизація поглядів учених і практиків щодо визначення поняття «якість життя» дозволяє зробити висновок про те, що дане поняття може розглядатися як інтегральне, багатогранне, таке, що характеризує умови життєдіяльності людини, ступінь задоволення поточним становищем і до складу його входять так компоненти, як рівень здоров'я, тривалість та рівень життя населення, образ життя. Ця характеристика містить показники комфорту і безпеки існування, стабільність середовища існування і житла, рівня добробуту, доступність освіти і культури, ефективність сфери медичного обслуговування та інше. Тобто, можна стверджувати, що поняття «якість життя» населення інтегрує такі терміни, як «спосіб життя», «добробут народу», і включає рівень життя (харчування, послуги, стан здоров'я, вільний час, житлові умови, суспільна безпека, рівень освіченості, безпека пересування) та умови життя (санітарні умови, умови для проведення дозвілля, стан транспорту, охорона здоров'я, екологія, психічний стан).

Отже, якість життя – це комплексна характеристика задоволення матеріальних і культурних потреб людей, умов життєдіяльності, що склались, вільного розвитку окремої людини й суспільства в цілому

В процесі визначення сутності поняття якості життя чітко простежується його не лише економічна, а й соціальна складова, що дозволяє виокремити такі специфічні ознаки.

По-перше, термін «якість життя» є широким, багатограним поняттям, що охоплює різні аспекти життєдіяльності людини. Особливістю даного поняття є розширення рамок суто економічного підходу, поєднання соціальних параметрів, що дозволяє охопити всі сфери діяльності суспільства.

По-друге, якість життя завжди розглядається з двох сторін – об'єктивної та суб'єктивної. До критеріїв для здійснення об'єктивної оцінки належать науково обґрунтовані нормативи потреб людей, співставленням з якими фактичних значень та результатів можна аналізувати ступінь задоволення даних потреб. З іншої сторони потреби та інтереси окремої людини індивідуальні, а отже фактичний рівень їх задоволення може бути оцінений лише самим суб'єктом. Такий підхід не передбачає фіксацію стану статистичними величинами, а лише тими якісними характеристиками, які існують у свідомості людей у вигляді їх приватних думок та оцінок.

Оцінка якості життя громадян здійснюється в двох взаємозалежних напрямках:

- з позиції оцінки ступеню задоволення науково обґрунтованих потреб;
- з точки зору задоволення самих людей поточною якістю життя.

По-третє, якість життя не може розглядатися як відокремлена від інших соціально-економічних категорій, навпаки, поєднує їх, включаючи в себе якісні аспекти. Наприклад, аналізуючи якість трудового життя, не можна розглядати лише показники зайнятості, рівня безробіття, тривалості робочого дня, рівня виробничого травматизму. У цьому випадку важливо додати такі характеристики, як відповідність змісту роботи інтересам працівникам, інтенсивність праці, психологічний клімат, мотивації тощо.

В цілому, можна підкреслити, що термін «якість життя» є ступенем розвитку і повноти задоволення різноманітного комплексу потреб та інтересів людей, що відображається як в різних сферах життєдіяльності людей, так і в безпосередньому сприйнятті життя через особисті відчуття.

З економічної точки зору виділяють 4 рівня, що характеризують матеріальну сторону якості життя (табл.1).

Таблиця 1

Матеріальні рівні якості життя населення

№ з/п	Матеріальний рівень	Характеристика рівня
1.	достатній	Користування благами, що забезпечують всебічний розвиток людини
2.	нормальний	Раціональне споживання за науково обґрунтованими нормами, забезпечення сприятливими умовами для повного відновлення фізичних та інтелектуальних сил людини
3.	бідність	Споживання благ на рівні збереження працездатності як мінімальної межі відтворення ресурсів для праці
4.	злидений	Мінімально допустимий за біологічними критеріями набір благ та послуг, поживання яких лише дозволяє підтримувати життєздатність людини

Саме просування від 4-го до 1-го рівня, від злиднів до достатніх благ є одним із пріоритетних напрямків розвитку суспільства і держави. Дана теза була дуже популярна в Стародавньому Римі: «Благо народу – найвища мета», що сьогодні використовується в якості критерія розвитку будь-якої держави. При цьому особливості сучасного світового розвитку вимагають використання широкого спектру організаційно-економічних механізмів підвищення якості життя населення у кожній окремій державі, як соціально-культурних механізмів (розробка соціальних стандартів, модернізація освіти, житлове забезпечення, соціальна допомога, страхування, охорона здоров'я), економічних механізмів (соціальний кошук, споживчий мінімум, індексація доходів скорочення бюджетного дефіциту, встановлення мінімальних заробітних плат і пенсій, регулювання рівня монетизації економіки, податкове регулювання, кредитна експансія), правових механізмів (встановлення нормативів робочого часу, відпусток, нормативи безпеки), адміністративні механізми (антимонопольне регулювання цін і тарифів, державний контроль над монопольними ринками, гарантія трудових прав), демографічні механізми (планування сім'ї, регулювання традицій, регулювання міграційних процесів).

Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що формування механізму підвищення рівня якості життя залежить від стратегічних і тактичних завдань щодо укріплення економічних устоїв держави.

Погорельцева І.В., студ., 2 курс, гр. ФБС-2к, ФБСО
 Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Зважаючи на те, що в Україні існує дворівнева бюджетна система, загальнодержавні податки, відповідно до норм Бюджетного кодексу України, а в окремих випадках і Закону України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік, розподіляються між державним та місцевими бюджетами в законодавчо визначених пропорціях. Основним загальнодержавним непрямим податком України є податок на додану вартість (далі – ПДВ).

Податок на додану вартість – це непрямий податок, який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але його облік та перерахування до державного бюджету здійснює продавець (податковий агент). Хоча даний податок є загальнодержавним, однак, згідно Бюджетного кодексу України він не розподіляється між державним та місцевим бюджетом.

Перевагами для бюджету держави від стягнення ПДВ є те, що під оподаткування підпадають предмети широкого вжитку, тобто ПДВ платить практично все населення, крім того він включається до ціни товару і тим самим справляється непомітно для споживача (це, безумовно, вигідно державі).

Проблему розподілу податку на додану вартість між державним та місцевим бюджетом в Україні досліджують такі науковці і практики, як В. Зубріліна, С. Михайленко, С. Мельник, С. Криниця, які стверджують, що цей податок «рівномірно розподіляється по території країни, є менш чутливим до коливань кон'юнктури, а його надходження прямо пов'язане з рівнем розвитку та результатами економічної діяльності в регіонах». Проте, не зважаючи на таку зацікавленість науковцями, дане питання залишається нерозв'язаним.

У європейських країнах на долю ПДВ, як правило, припадає найбільша частина державних доходів – фактично, це найголовніший податок у Європі. За статистикою, у більшості країн, що застосовують у своїх податкових системах ПДВ, цей податок забезпечує до 30 % стабільних доходів державного бюджету. Україна не є виключенням: ПДВ дає понад 25% від сукупних державних доходів України. Досвід зарубіжних країн свідчить, що податки з широкою податковою базою використовуються у багатьох країнах як спільні. Так, наприклад, у Великобританії до спільних податків належить податок на додану вартість. Він нараховується на поставку більшості товарів і послуг, що здійснюються компаніями в Великобританії. ПДВ стягується на кожному етапі ланцюжка поставок, як правило, коли переходить право власності на товари або коли виконуються послуги. В Великобританії, на відмінну від України, даний податок розподіляється між рівнями бюджетної системи.

З метою кращого визначення позитивних рис такого розподілу, необхідно дослідити тенденцію надходжень у Великобританії від податку на додану вартість на місцевому рівні протягом декількох років за відповідними ставками (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка надходжень ПДВ до місцевого бюджету Великобританії (млрд фунтів)

<i>Рік</i>	<i>Стандартна ставка</i>	<i>Розмір надходжень до місцевого бюджету</i>
2010	17,5%	32,5
2011	20%	33,9
2012	20%	35,4
2013	20%	36,6
2014	20%	38
2015	20%	39
2016	20%	40,1
2017	20%	40,8
2018	20%	41,1
2019	20%	30,2

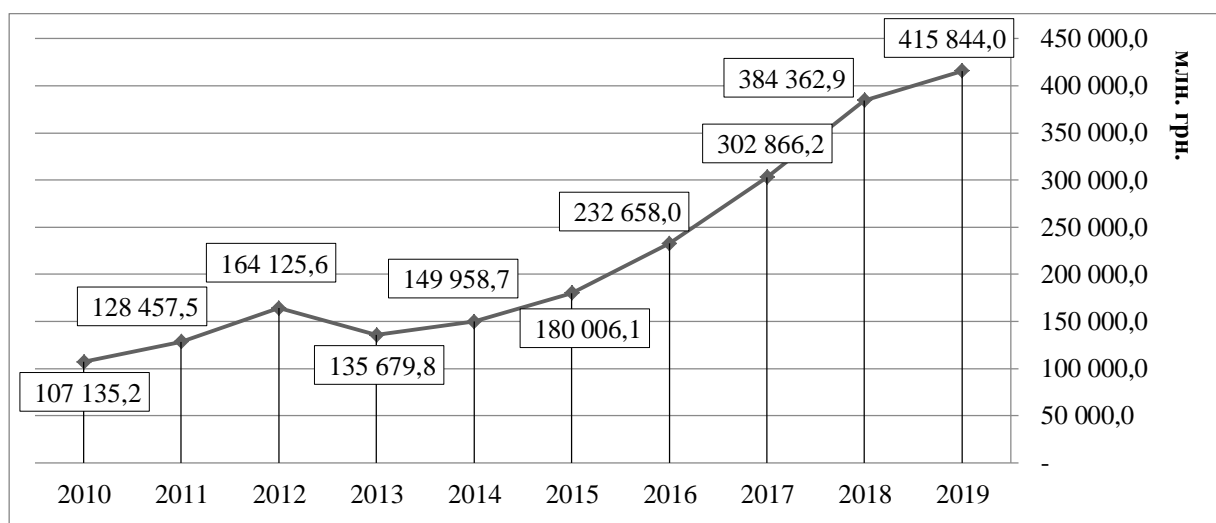
Джерело: Governmental Revenue United Kingdom in 2010-2019 – Charts Tables. URL: <https://www.ukpublicrevenue.co.uk>

Провівши відповідний аналіз було виявлено, що в Великобританії щороку надходження від податку на додану вартість до місцевого бюджету зростають. Крім того, аналіз показав, що на місцевому рівні залишається 14-22% надходжень від ПДВ. Це є досить значна частина коштів, враховуючи, що її доповнюють ще інші місцеві податки, формуючи достатній рівень доходів для розвитку територій.

Говорячи про Україну, то основний високодохідний податок, такий як податок на додану вартість, повинен перебувати у спільному використанні органів різних рівнів, що значно вплинуло б на підвищення доходів місцевих бюджетів, на повноту збору даного податку на всіх рівнях бюджетної системи, сприяючи зацікавленості в цьому місцевих органів влади.

Щоб краще розуміти ситуацію, нами був проведений аналіз надходжень ПДВ до державного бюджету протягом 10-ти років (рис. 1), враховуючи, що стандартна ставка даного податку за досліджуваний період становила:

- протягом 2010-2013 р.р – 17%;
- протягом 2014-2019 р.р – 20%.

Джерело: Закон України « Про державний бюджет України» на відповідний рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>

Рис. 1. Динаміка надходжень ПДВ до державного бюджету України протягом 2010-2019 рр.

Провівши аналіз було виявлено, що надходження від ПДВ щороку зростають, лише в 2013 році спостерігався спад надходжень, таке різке зменшення, можливо, спричинено економічною кризою, або меншим споживанням товарів з боку населення. Станом на 2019 рік частка ПДВ в загальній структурі податкових надходжень України становила 41,28%. Це є значна частина коштів державного бюджету, відповідно, є доцільним частину надходжень від ПДВ спрямовувати до місцевих бюджетів у певній пропорції, наприклад 20 – 25% від загальної суми надходжень даного податку.

Також доцільним буде встановити залежність частки відрахувань ПДВ до місцевих бюджетів від обсягу його надходжень на відповідній території.

Частка відрахувань ПДВ до місцевих бюджетів на кожний наступний бюджетний рік може коригуватися з урахуванням фактичних сум надходжень від кожного регіону у звітному періоді.

Отже, узагальнюючи досвід Великобританії та погляди вітчизняних науковців і практиків в Україні, вважаємо за доцільне запропонувати спільне використання податку на додану вартість, тобто розподілити його у відповідній пропорції між рівнями бюджетної системи.

Такі нововведення в бюджетну систему матимуть свої позитивні сторони:

- 1) забезпечать розширення дохідної бази місцевих бюджетів;
- 2) збільшать надходжень ПДВ до державного бюджету;
- 3) сприятимуть підвищенню зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні нагромадження податку на додану вартість;
- 4) спонукатимуть місцеву владу до співробітництва з органами державної податкової служби у виявленні фіктивних фірм, схем ухилення від сплати податку або зниження податкової бази;
- 5) змушуватимуть створювати умови для розвитку підприємницької діяльності.

Проте, на нашу думку, найважливішим є те, що зменшиться залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів із державного бюджету, що, у загальному підсумку, буде сприяти укріпленню фінансової незалежності органів місцевого самоврядування та фінансової автономії регіонів.

Приходько В.Ю., магістрант, I курс, гр. ФБСМ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

В економічному розвитку України, як і будь-якої іншої країни світу, банківська система має величезне значення. Оскільки суспільство зацікавлене в забезпеченні стійкості банківської системи, а збій у роботі однієї банківської установи може нанести шкоду не лише його власникам, а й призвести до дестабілізаційних процесів банківської системи в цілому, то виникає необхідність у суворому регулюванні, контролі та нагляді за діяльністю банківських установ.

При визначенні понять “банківський нагляд”, “банківський контроль” та “банківське регулювання” чітко простежується наявність особливого регулятивно-наглядового органу, від роботи якого залежить не лише ефективність діяльності одного конкретного банку, а й розвиток всієї банківської системи.

Головне завдання банківського регулювання та нагляду полягає в дотриманні таких основних цілей:

- цілісність і адекватність (передбачає підтримку цілісної та адекватної банківської системи, яка б відповідала економічним і соціальним стандартам розвитку держави);
- захист вкладників і кредиторів банку (передбачає захист клієнтів банку від неправомірної діяльності банківських установ і забезпечення професійного поведіння з клієнтами та кредиторами банку);
- здійснення ефективної (в економічному та соціальному плані) діяльності.

Виходячи з поставлених перед процесом проведення банківського нагляду завдань, можна виділити наступні функції, що здійснюються всіма без винятку центральними банками: регулюючі; контрольні; обслуговуючі.

До регулюючих функцій відносять регулювання комерційного банку з боку НБУ, регулювання грошово-кредитної сфери, регулювання у середині самого банку. Контрольні функції включають у себе здійснення контролю за функціонуванням банків та проведення валютного контролю. Обслуговуючі функції полягають у нагляді за організацією платіжно-розрахункових відносин комерційних банків, нагляду за кредитуванням банківських установ і уряду, виконанні центральним банком ролі фінансового агента уряду.

Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх підрозділи, афілійовані та споріднені установи банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб у частині дотримання вимог Закону щодо здійснення банківської діяльності. Для того, щоб бути максимально ефективною та виконувати основні функції, які на неї покладені, система банківського нагляду повинна мати різні види, форми, типи та методи контролю. До видів більшість авторів відносять вступний, поточний та попередній банківський нагляд.

Зважаючи на позитивні та негативні сторони посилення глобалізаційних явищ у світі, Національний банк України повинен, ґрунтовно вивчивши досвід розвинених країн світу, реформувати власну структуру банківських операцій в напрямку посилення інноваційної складової, що дозволить оптимізувати архітектуру міжбанківських ринків та розподіл ліквідності між банками для запобігання фінансовим кризам.

На наш погляд, в напрямку посилення ступеня інноваційності банківського бізнесу Нацбанку необхідно сприяти процесам об'єднання в банківській сфері для створення фінансових груп, до складу яких окрім банків входили б інвестиційні, страхові та інші фінансові компанії. Це дозволить укрупнити фінансовий капітал України та посилити свій вплив на світові глобалізаційні процеси. Центральною ланкою банківського нагляду повинен бути незалежний, політично незаангажований, забезпечений належними професійними кадрами орган державної влади. Вищі посадові особи цього органу (голова, заступники) мають призначатися за участю як законодавчої, так і виконавчої гілок влади.

У демократичних, правових державах світу з розвинутою економікою орган, головним завданням якого є банківський нагляд, не тільки відокремлений від центробанку, але й контролює центральний банк нарівні з іншими банками (приклад, Німеччина). Такий розподіл наглядово-контрольних повноважень центральним банком та іншим незалежним органом є оптимальною запорукою зменшення кількості зловживань у цій сфері, що, у свою чергу, призводить до оптимізації функціонування банківського нагляду. Розвиток системи банківського нагляду України в напрямку стратегії дозволить вивести діяльність вітчизняних банків на якісно вищий рівень, підвищити їх конкурентоздатність за рахунок поліпшення їх ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності та здатності захищати себе від усіх фінансових ризиків, а отже дозволить їм вільно виходити і вигідно конкурувати на глобальному фінансовому ринку.

Старовойтов Д.Г., студ., III курс, гр. ФБС-2, ФБСО
 Науковий керівник – д.е.н., проф. Виговська Н.Г.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ СРСР

Розвиток та функціонування СРСР супроводжувалось наявністю значної кількості фінансових проблем системного характеру, які в результаті обумовили падіння командно-адміністративної економіки. Багато з цих проблем були пов'язані з нераціональною структурою галузей економіки, неефективністю фінансового планування та недовістю функціонування фінансового механізму країни в цілому. В табл. 1 систематизуємо основні проблеми та спробуємо сформулювати альтернативні напрями їх вирішення.

Таблиця 1

Сутність проблеми неефективності фінансових планів

I. П'ятирічні фінансові плани							
Що таке п'ятирічні плани	Структура плану та темп приросту						Проблема неефективності фінансових планів
П'ятирічні плани – це плани, які визначали майбутній розвиток СРСР на п'ять років, які включали, в тому числі, обсяг необхідних для споживання товарів у будь якій сфері	Обсяг національного доходу						
	1917	1928	1932	1937	1950	1955	1960
	75	119	217	459	1003	1716	2674
	(лише приріст завдяки плану)						
	Структура плану						1. Приблизність статистичних даних, 2. Неврахування можливого приросту населення, зміни потреб, виникнення дефіциту 3. Надзвичайні події
	1) Виявлення слабких місць в економіці та промисловості, складання плану їх усунення 2) Затвердження плану за роками з урахуванням регіонального рівня						

Наслідки неефективності сформованих директивних фінансових планів призводили до виникнення таких проблем економічного характеру: 1) проблеми нераціонального розподілу продовольчих товарів ; 2) скорочення обсягу ВВП в країні; 3) виникнення дефіциту на різні види товарів. Можливі варіанти вирішення проблеми є такими: 1) контроль за виконанням не лише стратегічних, але і оперативних планів (зокрема, складання та затвердження плану не кожні п'ять років, а хоча б раз на рік); 2) здійснення глибокого статистичного аналізу виникнення дефіциту, результати якого покласти в основу складання планів; 3) формування фонду на випадок настання події надзвичайного характеру; 4) облік та врахування при здійсненні фінансового планування демографічних чинників. Табл. 2 розкриває наявну проблему нераціонального розподілу товарного асортименту за регіональним принципом.

Таблиця 2

Сутність проблеми нераціонального розподілу товарів за регіонами економіки представниками

II. Проблема нераціонального розподілу товарів за регіонами	
Сутність проблеми	Її характер, та проблеми
У часи СРСР також існувала проблема нераціонального розподілу товарів між регіонами, яка була наслідком першої проблеми	Існувало чотири пункти розподілу товарного асортименту товарної продукції: 1. особливий (перша група), тобто великі, промислові міста (отримували всю продукцію та в більших обсягах); 2. друга та третя група – малі міста та села, які отримували лише необхідні товари першої необхідності (хліб, цукор, крупи та чай) у значно менших нормах, ніж потрібні для споживання. Це породжувало проблему дефіциту з причини нерівномірності розподілу за регіонами.

Таким чином, для планової економіки ССР була характерна низка проблем системного характеру: 1) неповний та нерезультативний статистичний аналіз потреб населення у товарах першої необхідності; 2) неефективність фінансового плану розвитку економіки в цілому, що спричинилось нездатністю Держплану, комітету економічного планування, неефективністю прогнозування попиту на продукти; 3) дефіцит товарного асортименту у пунктах розподілу другої та третьої груп; 4) відсутність товарів – заміників чи конкуренції між підприємствами; 6) неефективна цінова політика; 7) «тіньова економіка», яка розвивалась на фоні тотального одержавлення господарських структур і спритного маніпулювання дефіцитом; 8) зрощення тіньової економіки з партійним державним апаратом в центрі і на місцях.

Фурман О.Ю., магістрант, I курс, гр. ЗФБС-19-1м, ФБСО
Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В БАНКАХ: ЗАВДАННЯ І ФУНКЦІЇ

Внутрішній аудит є невід'ємною частиною загальної системи внутрішньогосподарського контролю. Виконання його функцій і завдань організаційно покладається на підрозділ внутрішнього аудиту.

Підрозділ внутрішнього аудиту – це структурний підрозділ банку або банківської групи, призначений забезпечувати виконання функцій внутрішнього аудиту. Підрозділ внутрішнього аудиту веде свою діяльність у тісній співпраці з менеджментом банку і керівництвом структурних підрозділів.

Підрозділ внутрішнього аудиту банківської діяльності виконує такі основні функції:

1. перевірити та оцінити процеси, які забезпечують діяльність банку, у тому числі ті, що несуть потенційний ризик та виконання яких забезпечується шляхом залучення юридичних та фізичних осіб на договірній основі (аутсорсинг);

2. перевірити наявність, оцінити ефективність та адекватність роботи систем управління ризиками, внутрішнього контролю, процесів управління банком, відповідність цих систем та процесів видам та обсягам здійснюваних банком операцій;

3. перевірити процес оцінки достатності капіталу, рівня ліквідності, засобів забезпечення збереження активів з урахуванням ризиків банку;

4. перевірити правильність ведення та достовірність бухгалтерського обліку, інформації, фінансової та іншої звітності, що складається банком, їх повноту та вчасність надання, у тому числі до Національного банку, органів державної влади та управління, які в межах компетенції здійснюють нагляд за діяльністю банку;

5. перевірити фінансово-господарську діяльність банку;

6. оцінити діяльність підрозділів з управління ризиками та комплаєнс-ризиком, комітетів, що створені банком (далі - профільні комітети) та якість звітів про ризики, що надаються раді та правлінню банку;

7. виявити та перевірити випадки перевищення повноважень посадовими особами банку, а також виникнення конфлікту інтересів у банку;

8. надати в межах банку та за відсутності загрози незалежності консультаційні послуги, виконує інші функції, пов'язані зі здійсненням нагляду за діяльністю банку.

Функції підрозділу внутрішнього аудиту дещо відрізняється від теоретичного переліку, який описаний в Положенні про організацію внутрішнього аудиту в банках України. Це є справедливим, оскільки кожен із банків не є універсальною фінансовою установою і має певну спеціалізацію. Таким чином і функції підрозділу можуть бути різними.

Внутрішній аудит має такі завдання:

- сприяння адекватності системи внутрішнього контролю банку та операційних процедур;
- чітке виконання вимог чинного законодавства України, нормативно-правових актів Національного банку України;
- сприяння організації та методології обліку швидкого формування управлінської інформації;
- впровадження ефективної, надійної та повної інформаційної системи управління для своєчасного виявлення та усунення недоліків та порушень у банківській діяльності;
- своєчасне виявлення порушень та дефектів в роботі структурних підрозділів, розробка оптимальних рішень для їх усунення та усунення причин цих дефектів у процесі діяльності банку;
- переглянути та скласти рекомендації щодо задоволення вимог щодо ефективного управління ризиками банківської діяльності;
- встановлювати та підтримувати зв'язки із зовнішніми аудиторами, регуляторами та регуляторами для сприяння ефективному функціонуванню банку;
- надати висновки щодо результатів проведеної роботи та рекомендації щодо вдосконалення існуючої системи внутрішнього контролю.

Отже, можемо зробити висновок, що до завдань підрозділу внутрішнього аудиту в банку слід відносити наступне: аналіз показників діяльності банку, оцінка фінансового стану та стану внутрішнього контролю банку, аудит фінансової та іншої звітності банку, інформування наглядового органу щодо ефективності роботи банку. Функції внутрішнього аудиту слід чітко визначити і прописати у відповідному наказі. У цьому документі варто прогнозувати ситуації, які призводять до порушення внутрішніх і зовнішніх нормативних актів, і це дасть можливість вчасно реагувати для попередження правопорушень.

Хвіст В.В., аспірант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – д.е.н., проф. Петрук О.М.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Амортизація як об'єктивне явище економічного життя вже понад п'ятсот років залишається одним з центральних елементів ключової складової продуктивних сил суспільства – виробничого капіталу або, як прийнято його називати у прикладних економічних науках – основних засобів чи необоротних активів. З доступних історичних джерел відомо, що один з перших підходів щодо обґрунтування потреби нарахування амортизації та методів реалізації цього процесу належить Джону Меллісу (1588). На його думку, амортизація є прямими витратами нерухомого майна, що констатувало потребу списання придбаного інвентаря рівними частинами на збиток.

Лише у XIX столітті амортизація як прийом, що використовувався бухгалтерами, попадає у центр уваги економістів теоретиків і практиків. Подібна трансформація відбулася завдяки переходу провідних країн світу до індустріального шляху розвитку. Наприклад, у зв'язку з бурхливим будівництвом залізниць. Так, у Великобританії за період з 1840 року до 1870 року було збільшено протяжність залізниць з 1,4 тис. км. до 25 тис. км. Подібне зростання обсягів основного капіталу поставило проблемні питання перед економістами в частині пошуку ефективних методів фінансування їх відтворення.

До речі, саме такий підхід (амортизація як джерело фінансування) був домінуючим у радянські часи в контексті фондової теорії. Так, у підручниках з політекономії економію амортизацію визначали як «поступове перенесення вартості основних засобів на продукт, який виробляється з їх допомогою, цільове накопичення грошових коштів та їх послідовне використання на відтворення зношених основних засобів».

Сучасні дослідники (наприклад, Н.Г. Виговська) розкривають амортизацію через такі змістовні характеристики: амортизація є об'єктивною економічною категорією; матеріальною основою амортизації служить зношуваність активів як основна передумова; амортизація відтворена у вартості визначеної кількості виробленої продукції; амортизація виражається в грошовій формі, що зумовлено дією закону вартості у виробництві та розподілі засобів праці; амортизація – це процес поступового перенесення частини вартості активів в розмірі їх зносу на собівартість продукції, що виробляється з їх допомогою.

Якщо порівняти розвиток поняття амортизації, методів її нарахування та відповідної політики в цілому з генезою економічної системи, то приходимо до висновку про залежність першого явища від відповідного рівня розвитку продуктивних сил. Так, економічна система у своєму розвитку пройшла п'ять етапів розвитку, зараз знаходиться на шостому – постіндустріальному. Настання кожного нового етапу розвитку глобалізації відбувалося завдяки відповідному технологічному укладу, яких також було п'ять. Друга хвиля (1830-1890 рр.), як раз була пов'язана з розвитком залізничного транспорту і механічного виробництва у всіх галузях на основі парового двигуна, що і привернуло увагу до проблеми амортизації. Зараз відбувається перехід до шостого технологічного укладу, який відповідає рівню інформаційної економіки.

Від індустріального суспільства, де домінують матеріальне виробництво і сфера послуг, інформаційне суспільство відрізняється тим, що знання, інформація, інформаційні послуги і всі галузі, пов'язані з виробництвом цієї інформації (комп'ютерна, телекомунікаційна, інтернет, соціальні мережі) зростають швидкими темпами. Тобто, на перший план виходить створення засобів, що дозволяють обробляти зростаючий обсяг інформації, і розвиток інтелектуального потенціалу людини, а не традиційних засобів виробництва, якими було рухоме та нерухоме майно.

Якщо раніше основна увага приділялася використанню факторів капіталу (необоротні та оборотні активи) та праці, а технологічний прогрес розглядався як екзогенний фактор, то в новій концепції технологія перетворюється в центральний ендогенний компонент. Знання та інформація стають одними з ключових ресурсів підприємств і країни в цілому. Масштаби використання зазначених ресурсів прирівнюються до використання традиційних, і доступ до них є одним з основних факторів соціально-економічного розвитку держав з економікою нового типу. Тому кожна країна сьогодні вважає одним із пріоритетних завдань формування і посилення розвитку інформаційної інфраструктури. При цьому буде розширятися коло необоротних активів, які потребують нових методик амортизації, а країни – відповідної політики.

Тут доречно навести висловлювання Дж. Мейнарда Кейнса, яке знову набуло актуальності: «Порівняння одного фізичного обсягу продукції з іншим і подальше обчислення чистої продукції шляхом вирахування з нових видів обладнання зношених старих видів обладнання є головоломкою, про яку можна з упевненістю стверджувати, що вона не піддається вирішенню.» Отже, в умовах інформаційної економіки знову постає проблема визначення об'єктів амортизації, методів її нарахування та відповідної політики.

Ярошук О.В., магістрант, I курс, гр. ФБСМ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.е.н., доц. Литвинчук І.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»:

ХЕДЖУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Хеджування це один із видів шляхів управління ризиками. Часто під терміном «хеджування», розуміють, що це діяльність, яка спрямована на забезпеченні захисту від ймовірних фінансових витрат у майбутньому, що пов'язані із зміною ринкової ціни товарів чи фінансових інструментів. Але досить часто під хеджуванням розуміють реалізація похідних фінансових інструментів головною метою якого є захист від ризику й розуміють, як страхування курсових і цінних ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлю» [1, с. 236].

Отже, хеджування – це один із видів управління ризиками із використанням дериватив. Також, хеджування надає певну гарантію щодо виплати чи отримання суми, але не забезпечує що всі ці суми будуть вигідними, ніж ті суми, які отримуються в тій ситуації, коли хеджування не застосовують [2, с. 49].

В свою чергу, деривативи мають такі ознаки:

- погашаються майбутньою датою;
- наявність браку початкових чистих інвестицій чи ті початкові чисті інвестиції, які є меш потрібними для інших типів контрактів, які передбачають однакову реакцію на ті чи інші зміни ринкових факторів;
- відбувається зміна вартості відповідно до зміни ставки відсотка, що є визначеною, торгової ціни, ціни фінансового інструмента, індексу ставок, індекс кредитоспроможності.

Щодо ризиків з якими банки мають справу, є фінансовими, тому для їхнього хеджування використовують фінансові деривативи. Свою діяльність компанії можуть здійснювати як на біржовому, так і позабіржовому ринку деривативів. Біржовий ринок представляє собою індекси й валютні ф'ючерси, індекси опціонів, основна торгівля яких сформульована на Українській біржі. Позабіржовий ринок переважно укладає договори свопів й форвардів. Але переважно основні кількість угод укладаються поза вітчизняним ринком. Тому, деривативи є можливість використовувати для хеджування не всіх ризиків.

Тому, банки мають справу із такими ризиками:

- ризик ліквідності – що пов'язаний із відсутністю можливих можливостей продати актив без втрати вартості на нього;
- кредитний ризик – що передбачає невиконання зобов'язань контрагентами;
- ринковий ризик – передбачає зміну параметрів активів;
- операційний ризик – передбачає юридичні особливості, людський фактор, технічні несправедливості й інші;
- відсотковий ризик банків пов'язаний зі зміною відсоткових ставок за кредитами та депозитами;
- фондовий ризик – це ризик, що виникає в результаті можливих несприятливих змін вартості цінних паперів у інвестиційних портфелях.

В діяльності українських банків переважно передбачається велика кількість ризиків, на які потрібно реагувати та впливати різними фінансовими інструментами (наприклад, фондові ф'ючерси, опціони, валютні й відсоткові свопи). Але їх використання може значно вплинути на нормативно-правове обмеження.

Список використаної літератури:

1. Сохацька О.М. Ф'ючерні ринки: історія, сучасність, перспективи становлення в Україні. Тернопіль: Економічна думка, 2014. 408 с.
2. Халл, Джон К. Опционы, фьючерсы и другие производные финансовые инструменты / пер. с англ. и ред. Д. А. Ключина. 6-е изд. М. ; СПб.; К. : Вильямс, 2015. 1056 с.